

Način vršenja glagolske radnje u hrvatskom znakovnom jeziku

Maradin, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:486503>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Način vršenja glagolske radnje u
hrvatskom znakovnom jeziku

Ivana Maradin

Zagreb, studeni, 2017.

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Način vršenja glagolske radnje u
hrvatskom znakovnom jeziku

Ivana Maradin

Mentor:

doc. dr. sc. Marina Milković

Zagreb, studeni, 2017.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Način vršenja glagolske radnje u hrvatskom znakovnom jeziku* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ivana Maradin

Mjesto i datum: Zagreb, 17. studeni, 2017.

ZAHVALE

Hvala mentorici što je zapalila vatru.

Hvala Luciji, Doris i Dijani na tome što su uvijek bile tu.

Hvala Josipu čija je privatnost žrtvovana za vrijeme pisanja ovog rada.

Hvala roditeljima na bezuvjetnoj potpori i pružanju mogućnosti.

NAČIN VRŠENJA GLAGOLSKE RADNJE U HRVATSKOM ZNAKOVNOM JEZIKU

Ivana Maradin

Mentor: doc. dr. sc. Marina Milković

Diplomski studij logopedije

SAŽETAK

Način vršenja glagolske radnje obuhvaća različite semantičke skupine radnji koje se odnose na tijek radnje u vremenu, postizanje svrhe, količinu, intenzitet radnje u odnosu na subjekt, objekt i radnje drugih glagola srodna značenja (Barić i sur., 1997). U HZJ-u dosad je opisan glagolski vid (Milković, 2011), ali ne i način vršenja glagolske radnje. Stoga je cilj ovog rada bio utvrditi izražava li HZJ način vršenja glagolske radnje, kojim jezičnim sredstvima te jesu li ta jezična sredstva usporediva s onima u dosad opisanim znakovnim jezicima te u hrvatskom jeziku.

U istraživanju su sudjelovale tri odrasle, gluhe osobe, a ispitni materijal sastojao se od izoliranih zadanih i prefigiranih glagola. Cilj je bio izazvati proizvodnju glagola u rečeničnom kontekstu u HZJ-u. Prikupljeni podaci obrađeni su deskriptivnom analizom, a u analizi je korišten Prozodijski model fonološke strukture znaka (Brentari, 1998).

Dobiveni rezultati pokazuju da HZJ-u izražava način vršenja glagolske radnje trima jezičnim sredstvima: dodavanje leksičkog morfema, umetanje afiksa te leksikalizirani glagoli. Promjena na morfofonološkoj razini ostvaruje se simultanom afiksacijom, koja se pokazala i najčešćim morfološkim procesom. Dodavanje leksičkog morfema prepoznato je kao sekvencijalna afiksacija. Opisana jezična sredstva usporediva su onima u drugim znakovnim jezicima, također postoji i sematička povezanost s prefiksima u hrvatskom jeziku.

Ovo istraživanje doprinosi opisu gramatike HZJ-a, koja brojnim i sustavnim jezičnim sredstvima potvrđuje njegovu složenost te neosvisnost o hrvatskom govornom jeziku. Također, rad daje doprinos poučavanju HZJ-a kao stranog jezika.

Ključne riječi: hrvatski znakovni jezik, način vršenja glagolske radnje, simultana afiksacija, leksički morfemi

AKTIONSART IN CROATIAN SIGN LANGUAGE

Ivana Maradin

Mentor: doc. dr. sc. Marina Milković

Diplomski studij logopedije

SUMMARY

Aktionsart involves different semantic groups of actions related to the course of action in time, the achievement of purpose, quantity, intensity of action in relation to subject, object and other actions of verbs of related meanings (Barić et al., 1997).

In Croatian Sign Language (HZJ), so far, has been described verbal aspect (Milković, 2011), but not the *aktionsart*. Therefore, the aim of this paper was to determine whether HZJ has a way of expressing *aktionsart*, by which linguistic tools, and whether these language tools are comparable to those in sign languages that have been already described, and to those in Croatian spoken language.

Three deaf adults participated in the study. The test material consisted isolated base-verbs and verbs with prefixes in Croatian. The goal was to trigger a verb production in a sentence context in HZJ. The collected data were analysed by descriptive analysis, and the Prosodic model of sign language phonology was used in the analysis (Brentari, 1998).

The obtained results show that HZJ expresses the *aktionsart* by three language means: adding lexical morpheme, inserting affixes, and separate lexicalized verbs. Morphophonologic level change is achieved by simultaneous affixation, which was most common morphological process in this paper. Adding of lexical morphem is recognized as sequential affixation. The linguistic tools described are comparable to those in other sign languages, and there is also a sematic link with prefixes in the Croatian spoken language.

This research contributes to the HZJ grammar description, that is, by numerous and systematic language means, it confirms its complexity and independence of Croatian spoken language. Also, the work contributes to teaching HZJ as a foreign language.

Key words: Croatian sign language, verbs with prefixes, *aktionsart*, simultaneous affixation, lexical morphemes

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. ASPEKTNOST KAO JEZIČNA KATEGORIJA.....	1
1.1.1. Kratka povijest.....	1
1.1.2. Glagolski vid.....	4
1.1.3. Način vršenja glagolske radnje.....	5
1.2. ZNAKOVNI JEZICI	8
1.2.1. Prozodijski model fonološke strukture znaka.....	12
1.2.2. Paradoks morfologije	13
1.2.2.1. <i>Tvorba riječi</i>	15
1.2.3. Hipoteza vidljivosti događaja	16
1.2.3.1. <i>Glagolski vid u HZJ-u</i>	16
2. PROBLEM I CILJ RADA.....	18
3. METODE RADA	19
3.1. SUDIONICI ISTRAŽIVANJA	21
3.2. NAČIN PRIKUPLJANJA PODATAKA.....	21
3.3. OPIS ISPITNOG MATERIJALA	21
3.4. METODE OBRADE PODATAKA.....	21
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	22
4.1. SREDSTVA IZRAŽAVANJA NAČINA VRŠENJA GLAGOLSKE RADNJE U HZJ-U.....	22
4.1.1. Leksički morfemi.....	22
4.1.1.1. <i>Glagolski leksički morfemi</i>	23
4.1.1.2. <i>Priložni leksički morfemi</i>	26
4.1.1.3. <i>Pridjevski leksički morfemi</i>	28
4.1.1.4. <i>Prijedložni leksički morfemi</i>	29
4.1.1.5. <i>Leksički morfem čestica</i>	30
4.1.2. Afiksi.....	31
4.1.2.1. <i>Afiks [promjena postavki]</i>	32
4.1.2.2. <i>Afiks [luk]</i>	35
4.1.2.3. <i>Afiks [smjer]</i>	37
4.1.2.4. <i>Afiks [naginjanje]</i>	39
4.1.2.5. <i>Afik [protruzija jezika]</i>	41
4.1.3. Leksikalizirani glagoli.....	42
4.2. POVEZANOST JEZIČNIH SREDSTAVA IZRAŽAVANJA NAČINA VRŠENJA GLAGOLSKE RADNJE U HRVATSKOM ZNAKOVNOM I GOVORNOM JEZIKU.....	45
5. ZAKLJUČAK.....	54
6. LITERATURA.....	55

1. UVOD

1.1. ASPEKTNOST KAO JEZIČNA KATEGORIJA

Glagoli u brojnim jezicima obilježeni su aspektom, međutim, taj je termin kroz povijest često različito definiran. Tome su pridonijele dvije struje lingvista - slavenska i germanska, baveći se različitom problematikom u morfološki bogatim jezicima, odnosno u onima oskudne morfologije (Młynarczyk, 2004).

Način vršenja glagolske radnje¹ termin je blizak aspektu. Poznatiji pod nazivom *aktionsart*, opisivani su primarno u germanskim jezicima, u početku kao pandan aspektu u slavenskoj lingvističkoj tradiciji. Smatra se da je slavenska tradicija teško prihvatila pojam *aktionsarta* baš kao što je germanska tradicija teško prihvatila pojam aspekta (Młynarczyk, 2004).

1.1.1. Kratka povijest

Aspekt kao termin koji poznajemo danas zasniva se na činjenici da se ista situacija može promatrati iz dva kuta, a razlikuje perfektivni i imperfektivni aspekt². U ovom kratkom povijesnom pregledu dva su događaja ključna za razvoj aspektologije koju poznajemo danas. Prvi je bio uvođenje termina glagolski vid u Grečevoj 'praktičnoj' ruskoj gramatici 1827. godine. Nikolaj Greč razlučio je glagolsko vrijeme od iznimno široko definiranog aspekta nazvanog „vidy“ (pogled) kojim se označavaju „okolnosti radnje“ (eng. *circumstances of the action*). U prijevodu gramatike na francuski, vid je preveden kao *aspect* te je tad kao termin krenuo sa širom upotrebom. U germanskim se jezicima nakon Grečevog definiranja vida pojavio termin *aktionsart*, kojim se označava „način radnje“ (eng. *manner of action*), međutim, vrlo široko definiran niti on ne odgovara današnjoj aspektnoj terminologiji (Młynarczyk, 2004).

Drugi je važan korak bio Agrellov rad o poljskim glagolima (1908, prema Novak Milić, 2008) u kojem je raščlanio ovaj široki koncept na aspekt u užem smislu i *aktionsart*. Surađujući s dvije struje jezikoslovaca - slavistima i germanistima, Švedanin Sigurd Agrell proučavao je aspekt na morfološki bogatim jezicima, ali i na onima oskudnije morfologije. Kao rezultat, razdvojio je aspekt kao gramatičku kategoriju i opisao ga kao govornikov, subjektivni način gledanja na glagolsku radnju, dok je *aktionsart* definirao kao semantičko značenje glagola koje

---

¹ Prijevod termina *aktionsart* prema Gojmerac (1980; prema Novak Milić, 2008)

² U hrvatskoj lingvistici koriste se i nazivi glagolski vid, svršeni (perfektivni) i nesvršeni (imperfektivni).

se odnosi na objektivna svojstva glagola i izražava dodatno obilježje glagola pored aspekta (Novak Milić, 2008).

„Kada govorim o aktionsartu ne mislim na dvije osnovne kategorije slavenskih glagola, nesvršenu i svršenu radnju (imperfekt i perfekt) – njih nazivam aspektima. Pojmom aktionsart označavam do sada uopće nepromatranu, a kamoli klasificiranu značenjsku ulogu glagolskih složenica (kao i nekih jednostavnih glagola i sufikslnih izvedenica) koje točnije izražavaju način na koji se izvodi radnja, koje označavaju način provođenja radnje.“ (Agrell 1908:78, prema Novak Milić, 2008)

Novak Milić (2008) ističe i različita poimanja uloge prefiksa u to vrijeme te navodi kako prema Agrellu prefiks najčešće ne pridonosi novome značenju glagola već isključivo označava završenost radnje, bez izražavanja načina. S druge strane, neki lingvisti ipak smatraju da osim prefikasa koji zaista označavaju samo aspektnu promjenu (imperfektivni glagol postaje perfektivni) postoje i oni koji preciznije označavaju kako je neka radnja izvršena, čime mogu mijenjati aspekt glagola, ali mijenjaju i njegov *aktionsart*. Međutim, „Agrell tvrdi da prefiks istovremeno može vršiti obje uloge (npr. njemački prefiks *aus-* može imati mjesno i nemjesno značenje, kao i poljski *wy-*. Također, uspoređujući njemački i poljski, zaključio je da germanski jezici često ne mogu u potpunosti prenijeti nijanse izražene slavenskim prefiksima“ (Novak Milić, 2008:16).

Aspekt i *aktionsart*, koji su svrstavani pod isto prije Agrella, u razdoblju koje je uslijedilo počeli su se polako sve više udaljavati i razvijati zasebno - slavenska tradicija proučava morfološke osobitosti glagola (aspekt iliti glagolski vid), a germanska njihove leksičke značajke (*aktionsart*). Radi se dakle, o gramatičkoj i semantičkoj kategoriji.

U prvoj polovici 20. stoljeća germanski jezikoslovci raspravljaju o postojanju aspekta kako ga je definirao Agrell, no nitko ne dvoji imaju li germanski jezici *aktionsart*. Bez obzira na nepostojanje gramatički obilježenog aspekta u germanskim jezicima, neki lingvisti navode kako on postoji te da ga izvorni govornici „osjećaju“ (Młynarczyk, 2004).

Novak Milić (2008) navodi kako neki lingvisti ipak smatraju da se aspektna opreka perfektivnost:imperfektivnost ne može proučavati u germanskim jezicima te se koncentriraju na značenja glagola, prefiksasa i složenica. To je stajalište sve učestalije te se koncept aspekta u slavenskim jezicima nastoji prilagoditi germanskim jezicima, umjesto da se izravno preslikava.

Još jedan značajan događaj ovog sažetog povijesnog pregleda je objava knjige „*Syntactic Structures*” Noama Chomskoga (1957; prema Novak Milić, 2008) kojom je započelo širenje formalnijeg pristupa lingvistici. Iste je godine objavljen i članak filozofa Zena Vendlera „*Verbs and Times*” (1957)³ u kojem glagole dijeli u četiri skupine, a ovisno o vremenskoj shemi kojoj pripadaju. Prijevod skupina predložila je Novak Milić (2008:19): glagoli stanja (*states*), radnje (*actions*), glagoli postizanja koji označavaju (iz)vršenje radnje koja implicitno podrazumijeva da u nekom vremenu *t* postoji završna točka te radnje (*accomplishments*) i glagole postignuća koji označavaju sam trenutak ostvarivanja cilja (*achievements*). Navedeno je prikazano kroz primjere:

(1) *He thinks that Jones is a rascal. / Misli da je Jones nevaljalac.*

(2) *He is thinking about Jones. / Misli o Jones-u.*

(3) *writing a book / pisati knjigu*

(4) *catching a dog / uhvatiti psa*

(Vendler, 1967:26-27).

Na primjer, glagoli *vjerovati*, *misliti* glagoli su stanja (1), ali glagol *misliti* može biti i glagol radnje (2) ako se radi o procesu, kao što je npr. *gurati kolica*. Glagol postizanja podrazumijeva vršenje radnje u određenome vremenu, dakle određeno trajanje i radnju koja implicitno sadrži svoj završetak, te uzastopne faze koje sačinjavaju radnju glagola (3), bez obzira je li rezultat postignut (knjiga je napisana do kraja) ili je izvršen samo njegov dio. Glagol postignuća karakterizira postignuće trenutačne radnje (4). Neki glagoli, dakle, mogu biti svrstani u više skupina, ovisno o kontekstu u kojem se nalaze. Iz tog razloga Verkuyl (1972; prema Novak Milić, 2008) ne smatra da se radi o klasifikaciji glagola već izraza na razini rečenice.

Još jedno stajalište, važno za današnje poimanje aspekta, je ono Roberta Binnicka (1991; prema Novak Milić, 2008), prema kojem je aspekt potpuno gramatikalizirana, obavezna, sustavna jezična kategorija kojoj je u osnovi opreka perfektivno:imperfektivno, dakle glagolski vid. *Aktionsart* je promatran kao isključivo leksička kategorija, negramatička, izborna i nesustavna. Aristotelovsko-vendlerovski⁴ aspekt također nije morfološki obilježen, dakle nije gramatička

---

³ U ovom se radu koristila nadopunjena inačica istoga članka, objavljena je pod istim naslovom kao poglavlje u knjizi „*Linguistics in Philosophy*” 1967.

⁴ Aristotel je iznio troslojnu klasifikaciju glagola, sličnu Vendlerovoj (Novak Milić, 2008).

kategorija, već leksička, ali je poput aspekta, obavezan, jer su svi glagoli njime inherentno obilježeni.

Većina je slavenskih aspektologa u početku ovoga razdoblja i nakon radova Chomskoga i Montaguea, koji se bavi formalnom semantikom, nastavila s deskriptivnim pristupom u proučavanju aspekta zadržavajući pri tome tradicionalno poimanje aspekta kojemu je u središtu morfologija, a ne semantika glagola. Istovremeno, aspektolozi zapadnjačke tradicije (ne nužno samo germanske) naglašavaju da je aspekt opća jezična kategorija, gramatikalizirana ili ne, no zasigurno prisutna na sintaktičkoj razini. Važno je istaknuti i Isačenka, koji u svom radu naglašava važnost proučavanja do tad zanemarenog *aktionsarta* (načina vršenja glagolske radnje) u slavenskim glagolima: „*Bez temeljitoga razlikovanja glagolskog aspekta i aktionsarta danas više nije moguće znanstveno proučavati slavenske glagole.*” (1962; prema Novak Milić, 2008:22).

U novije vrijeme prevladava pretpostavka o postojanju više vrsta aspekta ovisno o tome na koje se načine može izražavati u različitim jezicima. Novak Milić (2010) predlaže ustaljivanje aspektualne terminologije koja je uvelike raširena te razlikuje dva aspekta: 1) gramatički obilježenu kategoriju slavenskih glagola (glagolski vid, opreka perfektivno:imperfektivno) i 2) univerzalnu sintaktičku kategoriju svojstvenu svim jezicima (aspektnost, rečenična obilježja koja utječu na značenje rečenice - perfektivno ili imperfektivno, tj. ograničeno ili neograničeno i sl.). Važan je i termin *način vršenja glagolske radnje*, tj. leksički aspekt (*aktionsart*) za koji predlaže korištenje termina *vrsta radnje*⁵. Ova je kategorija svojstvena prvenstveno prefigiranim glagolima, ali može biti izražena i sufiksima, glagolskim česticama, promjenom naglaska itd.

1.1.2. Glagolski vid

Glagolski vid (aspekt) označava binarnu opreku između glagola koji se međusobno razlikuju samo prema tome opisuju li svršenu (perfektivnu, ograničenu) radnju ili nesvršenu (imperfektivnu, neograničenu) (Novak Milić, 2010). Ova je glagolska kategorija karakteristična za slavenske jezike i ne postoji u germanskim jezicima u navedenom obliku. Ova je kategorija glagola morfološki obilježena flektivnim morfemima i/ili afiksima.

---

⁵ U ovom će se radu ipak koristiti termin način vršenja glagolske radnje koji je već poznat u hrvatskoj lingvistici.

Da bi se govorilo o glagolskom vidu, glagoli se moraju pojavljivati u parovima od kojih je jedan svršeni, a drugi nesvršeni i da osim toga među njima nema druge značenjske razlike. Dosta se parova tvori sufiksacijom, pri čemu se od perfektivnih glagola aspektnim sufiksima (osim sufiksom *-nu-* koji ima sposobnost perfektivizacije) izvode imperfektivni. Takav najprepoznatljiviji slavenski sufiks je *-va-*, na primjer *zapisati-zapisivati, potpisati-potpisivati, dati-davati*, ali su učestali i drugi, na primjer *-ja-*, *razmisliti-razmišljati, odbiti-odbijati, ostati-ostajati*. Ovako tvoreni vidski parovi među kojima nema nikakve razlike u značenju nazivaju se i *pravim vidskim (aspektnim) parom* (Raguž 1997; prema Šarić, 2011). Novak Milić (2008:49) dodaje kako „pravi aspektni parovi, osim sufiksacijom, mogu nastati i promjenama u glagolskoj osnovi, na primjer: *stati – stajati, sjesti – sjediti* ili se članovi međusobno razlikuju samo u naglasku: *pògledati – poglédati*“.

Vidski se parovi mogu tvoriti i prefiksacijom. Dio aspektologa smatra da postoje „prazni“ prefiksi, pomoću kojih se također mogu izvoditi aspektni parovi, jer oni ne mijenjaju osnovno značenje glagola, već samo aspekt (npr. Forsyth 1970, Dahl 1985, Schoorlemmer 1995; prema Novak Milić). U hrvatskome je takav prefiks *na-* i tvori parove poput *pisati-napisati, crtati-nacrtati, hraniti-nahraniti*.

Šarić (2011) ističe kako tradicionalni pristup vidskim parovima obično uključuje telične glagole, odnosno dvije od četiri ranije opisane Vendlerove (1967) kategorije - postignuća i postizanja (eng. *achievements* i *accomplishments*). Teličnost kod glagola podrazumijeva da je u njihovo značenje uključena predodžba o trenutku u kojem će radnja biti završena, odnosno u kojem će prestati (Novak Milić 2010: 135); s teličnim se glagolima povezuje predodžba krajnje točke, odnosno cilja (Romanova 2004; prema Šarić, 2011). Iz toga slijedi da ateličnost ne podrazumijeva takvu završenost radnje, a uključuje glagole iz druge dvije Vendlerove kategorije - radnje i stanja (eng. *activities* i *states*). Primjer teličnosti može se vidjeti u Vendlerovim primjerima: *trčati jedan kilometar* (postizanje) i *dosegnuti vrh* (postignuće). Vidljivo je da se pripadnost kategoriji glagola može odrediti tek u kontekstu stoga se teličnost smatra leksičko-semantičkom kategorijom.

1.1.3. Način vršenja glagolske radnje

Način vršenja glagolske radnje, prepoznat i pod nazivima *aktionsart*, leksički aspekt, vrsta radnje, glagolskovidska značenja, isključivo je leksička kategorija, negramatička, izborna i nesustavna (Binnick 1991; prema Novak Milić, 2010:20). To je kategorija svojstvena

prvenstveno prefigiranim glagolima (npr. njemački) koji mijenjaju osnovno značenje glagola opisujući kako se radnja razvija ili odvija u određenim okolnostima (Forsyth, 1970; prema Novak Milić, 2008). U slavenskim jezicima način vršenja glagolske radnje može biti izražen i sufiksima. U germanskim jezicima način vršenja glagolske radnje može biti izražen i glagolskim česticama (npr. u švedskome i engleskome).

Način vršenja glagolske radnje podrazumijeva razliku u značenju između izvedenog glagola i onoga od kojega je tvoren. Ta ga karakteristika razlikuje od aspekta, gdje dva glagola moraju nositi isto značenje da bi se smatrala vidskim parovima (Mønnesland, 2003; prema Novak Milić, 2010).

Glagoli u kojima je izražen aktionsart ne pojavljuju se u parovima, ali se mogu pojavljivati u nizovima, na primjer:

- u njemačkom: *schreiben*
→ *unterschreiben, ausschreiben, abschreiben, zuschreiben, mitschreiben*
- u švedskom: *skriva*
→ *skriva under, skriva ut, skriva upp, skriva om*
- u engleskom: *write*
→ *write down, write in, write up, write out, write off*
- u hrvatskom: *pisati*
→ *potpisati, ispisati, zapisati, prepisati, pripisati*
→ *potpisivati, ispisivati, zapisivati, prepisivati, pripisivati*

(Novak Milić, 2010).

Kako je već navedeno, način vršenja glagolske radnje prvenstveno se dovodi u vezu s prefiksacijom. Prefiksi ili predmetci vezani su morfemi koji se pridružuju početku riječi, ispred njezina korijena, odnosno osnove, a njihovo se podrijetlo traži u prijedlozima (Kolaković, Jelaska, 2009). „Glagoli tvoreni prefiksima imaju tvorbenu značenje koje odgovara temeljnomu značenju prijedloga te takvi glagoli uz sebe obično i zahtijevaju taj prijedlog, ali se značenje glagola predmetcima modificira s obzirom na način i količinu vršenja radnje“ (Barić i sur., 1997:379). Predmetci pripadaju afiksima, tj. afiksanim morfemima. Za njih se navodi da imaju gramatičko značenje pa se nazivaju i funkcionalnim morfemima (Barić i sur., 1997). Osnovni se pregled značenja svih predmetaka (prefikasa) donosi u Hrvatskoj gramatici (Barić i sur.,

1997) te Gramatici hrvatskoga jezika (Silić i Pranjković 2005). Barić i sur. (1997) navode kako se glagoli u hrvatskom tvore pomoću 19 prefikasa: *do-*, *iz-*, *mimo-*, *na-*, *nad-*, *naj-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *suprot-*, *u-* i *za-*. Devet od njih ima više alternanti, kao na primjer prefiks *iz-* kojem su alternante *is-/iš-/iza-/i-*. Također, neki od prefikasa slabo su produktivni, na primjer *pred-*, a neki su neproduktivni: *mimo-*, *naj-*, *suprot-* (Novak Milić, 2008). O značenjima prefiksasa u hrvatskom jeziku, uspoređujući ih s onima iz drugih slavenskih jezika ili promatrajući vezu s prijedlogom od kojeg su izvedeni, pisali su Barić i sur. (1997), Belaj (2004), Budja (2001, 2010), Dickey (2012) te Šarić (2011, 2014, 2015).

Način vršenja glagolske radnje, ako govorimo o tvorbi, najčešće se dovodi u vezu s perfektivizacijom. Ona je leksičko-semantički proces te mijenja i značenje glagola (za razliku od imperfektivizacije, koja uglavnom utječe na promjenu glagolskog vida) (Silić, 1997; prema Novak Milić, 2008). Perfektivizacija se smatra derivacijskim procesom, a to vidimo prema nizovima glagola u kojima isti prefiks nosi različita značenja, na primjer: *poudavati se* (distributivno) i *poigrati se* (deminutivno). Također, različiti prefiksi mogu se dodavati istome imperfektivnome glagolu pri čemu svaki nosi novo značenje: *načitati*, *iščitati*, *očitati*, *učitati*, *začitati (se)*. Međutim, način vršenja glagolske radnje može se izraziti i sekundarnom imperfektivizacijom (Novak Milić, 2008). U slavističkoj je literaturi to naziv za pojavu kada se svršenom glagolu s prefiksom (npr. *prepisati*), koji je izvorno tvoren od nesvršenoga glagola (*pisati*), dodavanjem infiksa (*-a-*, *-ava-* i *-iva-*) opet promijeni vid i glagol postane nesvršen (*prepisivati*). Sekundarna se imperfektivizacija redovito spominje u radovima koji se bave vidskom problematikom u ruskom i češkom jeziku (Šarić, 2011).

U hrvatskom jeziku kombinacije glagola i prefikasa tvore i leksikalizirana⁶ značenja glagola. Kao što je već istaknuto, prefiksi uvijek u nekoj mjeri mijenjaju značenje glagola, odnosno imaju leksičko-semantički utjecaj na njih. Novak Milić (2008) objašnjava kako je ta promjena katkad neznatna i označava samo način vršenja određene radnje. Tad se iz zbroja značenja sastavnica glagola još uvijek može razabrati njegovo značenje (na primjer *napuniti*, *preskočiti*, *prijeći*). Međutim, katkada je utjecaj prefiksa puno veći te se značenje novonastalog glagola ne može iščitati iz zbroja njegovih sastavnica (pojedinačnih morfema). U slučaju promjene

---

⁶ Pod pojmom leksikalizacija podrazumijeva se proces u kojem niz morfema, izraz ili sintagma postaje samostalna leksička jedinica (<http://hjp.znanje.hr>).

značenja glagola u tolikoj mjeri, rezultat veze prefiksa i glagola sasvim je novi glagol (na primjer *odbiti, svladati*).

1.2. ZNAKOVNI JEZICI

Znakovni jezici prirodni su jezici te kao takvi imaju sve jezične sastavnice. Sastavnice relevantne za ovaj rad su fonologija, kojom se opisuje struktura znakova, te morfologija, kojom promatramo procese kroz koje prolaze znakovi. O navedenim sastavnicama detaljnije se govori u poglavljima koja slijede. Za temu ovog rada važna je i semantika, a prožima se kroz cijeli rad.

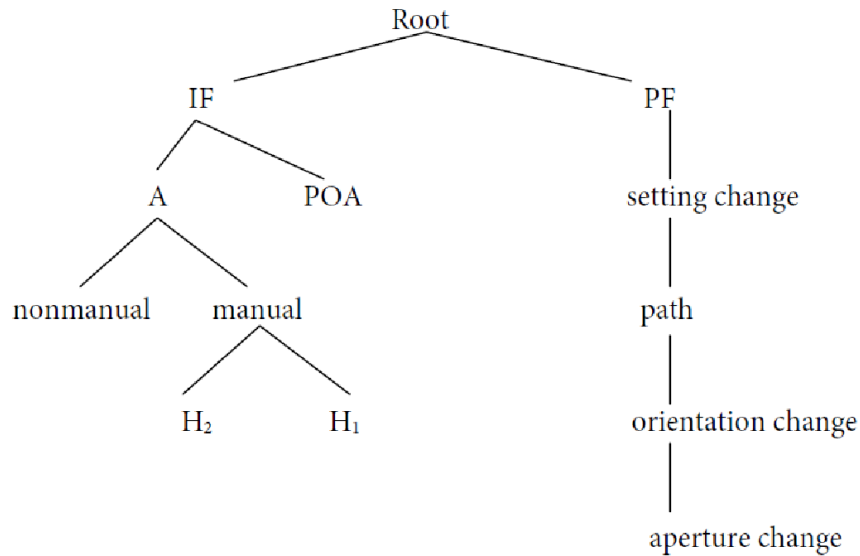
„Znakovni su jezici prirodni jezici realizirani u modalitetu različitom od govornih jezika. Oba tipa jezika imaju zadaću izvesti iste komunikacijske funkcije istim ekspresivnim mogućnostima, a ipak, fizička se sredstva dostupna svakom tipu jezika vrlo razlikuju. Znakovni se jezici proizvode šakama, tijelom i licem, prenose se kroz prostor i percipirani su vidom. Govorni jezici proizvode se govornim organima, prenose se u obliku zvučnih valova i percipirani su sluhom“ (Meir, 2012:77).

1.2.1. Prozodijski model fonološke strukture znaka

U dosad opisanim znakovnim jezicima, primjerice u američkom znakovnom jeziku (*American Sign Language; ASL*), britanskom znakovnom jeziku (*British Sign Language; BSL*), izraelskom znakovnom jeziku (*Israeli Sign Language; ISL*), hrvatskom znakovnom jeziku (HZJ), pronađeni su podudarni parametri fonološke strukture znaka. Šarac Kuhn i sur. (2006) utvrdile su postojanje pet parametara u HZJ-u, a čini ih 44 oblika šake, 36 mjesta artikulacije, 36 vrsta pokreta, šest orijentacija dlana te osam skupina nemanualnih oznaka. U ovom radu opisani su kroz najpotpuniji model fonološkog opisa znakovnih jezika, a koji je predložila Brentari (1998) za ASL, pod nazivom Prozodijski model fonološke strukture znaka (Slika X).

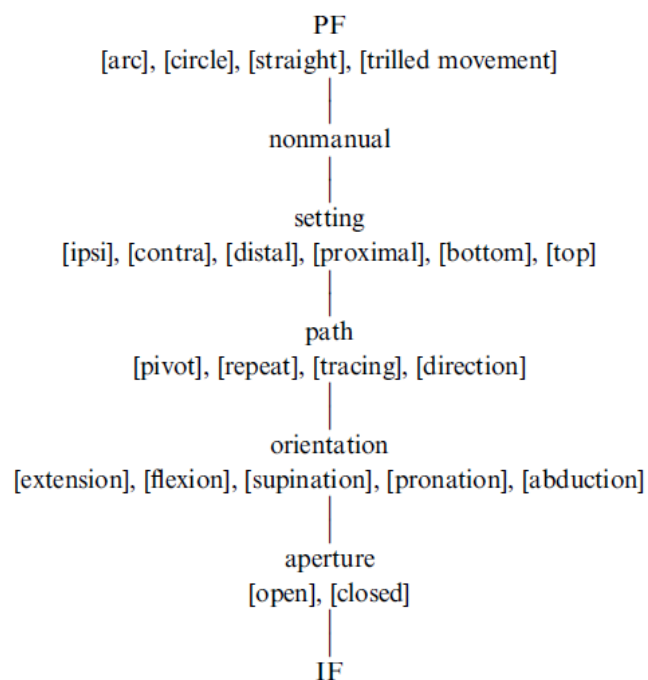
U Prozodijskom su modelu obilježja znaka odvojena na inherentna i prozodijska. Inherentne značajke (eng. *inherent features*, 'IF') obuhvaćaju karakteristike znaka koje se ne mijenjaju pri artikulaciji te se pojavljuju simultano; mjesto artikulacije (eng. *place of articulation* 'POA') i oblik šake, tj. artikulator (eng. *articulator* 'A'). Prozodijske značajke (eng. *prosodic features* 'PF') obuhvaćaju one koje se mijenjaju, a to je pokret, te su artikulirane sekvencijalno. Šarac Kuhn i sur. (2006) navode kako ispravno formiran samostalni znak sadrži i inherentna i prozodijska obilježja.

Slika 1. Prozodijski model fonološke strukture znaka (Brentari, 1998:26)

Na grani prozodijske značajke nalaze se čvorovi za [promjenu postavki] (eng. *setting change*), [promjenu putanje] (eng. *path change*), [promjenu orijentacije] (eng. *orientation change*) te [promjenu otvorenosti šake] (eng. *aperture change*) (Slika x). Na početnom čvoru prozodijskih značajki može se utvrditi jedan od četiri osnovna pokreta s kojima se povezuju ostale značajke: [luk] (eng. *arc*), [krug] (eng. *circle*), [ravno] (eng. *straight*) ili [trepereći pokret] (eng. *trilled movement* "TM").

Slika 2. Struktura prozodijskih značajki znaka (Brentari, 1998:130)

Brentari (1998) značajku promjena postavki (eng. *setting change*) opisuje kao pokret između dvije točke u ravnini u kojoj se artikulator kreće, pri čemu svaka ravnina ima po dva para postavki. Tako su postavke frontalne ravnine [vrh]-[dno] i [kontralateralno]-[ipsilateralno], postavke horizontalne ravnine su [kontralateralno]-[ipsilateralno] i [distalno]-[proksimalno], a sagitalna ravnina ima postavke [vrh]-[dno] te [distalno]-[proksimalno]. Navedene ravnine artikulacije važne su i za značajku putanja (eng. *path*) jer sve značajke putanje pobliže opisuju pokret unutar određene ravnine ili pod kutom od 90° na istu. Značajke putanje čine [smjer] (eng. *direction*), [ocrtavanje] (eng. *tracing*), [pivot] (eng. *pivot*), [ponavljanje] (eng. *repeat*) i [alternacija] (eng. *alternating movement*).

Brentari (1998) značajke putanje definira na sljedeći način:

a) [smjer] je fonološki određen ravni pokret koji se izvodi pod kutom od 90° na ravninu artikulacije od jedne točke s kojom postoji kontakt [>] ili ka nekoj točki gdje će se kontakt ostvariti [>],

b) [ocrtavanje] je linija ili obris u obliku ravne linije, luka ili kruga koja se izvodi s obzirom na jednu točku unutar ravnine artikulacije,

c) [pivot] označava pokret u kojem je lakat fiksiran,

d) [ponavljanje] je ravan pokret koji se može ponavljati na dva načina: identično, pod kutom od 90° ili pod kutom od 180° za dvosmjerne znakove (znakove koji se izvode u dva smjera),

e) [alternacija]⁷ je značajka isključivo dvoručnih znakova kod kojih se artikulatori pomiču nesinkronizirano za 180°.

Promjenu orijentacije (eng. *orientation change*) čine pokreti koji se izvode iz ručnog zgloba. Brentari (1998) razlikuje pet značajki: [ekstenzija], [fleksija], [supinacija], [pronacija] i [abdukcija] te navodi kako nose leksički kontrast.

Posljednji čvor prozodijskih karakteristika odnosi se na šaku, tj. na njezinu otvorenost i zatvorenost (eng. *aperture change*). Moguće su dvije vrste promjene: konture oblika šake koje

---

⁷ Prozodijska značajka [alternacija] sagledana je i kao jedno od ograničenja dvoručnih znakova.

Battison (1974; prema Šarac Kuhn i sur., 2006) svrstava dvoručne znakove u 3 grupe: 1) isti oblik šake, isti pokret za obje ruke, 2) isti oblik šake, samo se dominantna ruka kreće i 3) različiti oblici šake, samo se dominantna ruka kreće. Objašnjava i uvjet simetrije u ASL-u: ako se obje ruke kreću samostalno tijekom artikulacije znaka, tad obje moraju imati istu lokaciju, isti oblik šake i isti pokret (izvodio se simultano ili u alternaciji), a orijentacija mora biti simetrična ili identična (1978; prema Šarac Kuhn i sur., 2006).

su otvorene ili zatvorene varijante istog oblika šake, te kontrastivni oblici šake koji razlikuju dva oblika šake. Kontrastivne je oblike šake moguće predvidjeti kod znakova čiji rječnički oblik tj. inherentne značajke uvjetuju izgled početne otvorenosti šake (Brentari, 1998). Tako je kod znakova čija je početna varijanta otvorenosti šake značajka [otvoreno] (eng. *open*) predvidljivo da će njezin kontrastivni oblik biti značajka [zatvoreno] (eng. *closed*). Nemanualne značajke smatraju se zasebnom fonološkom značajkom.

Brentari (1998) navodi kako nemanualno označavanje u znakovnom jeziku ima sposobnost iznijeti lingvistička obilježja jednako kao što to čine značajke putanje, mjesta artikulacije, orijentacije i oblika šake. Obično se pojavljuje sinkronizirano s pokretima manualnih artikulatora, a ako se pojavljuje samostalno onda prenosi cjelovitu jezičnu poruku (Woll, 2001; prema Marić, 2016).

Šarac Kuhn i sur. (2006) grupirale su nemanualne oznake u HZJ-u u osam skupina: oblik usana, smjer pogleda, položaj obrva, treptanje, pokreti glave, kimanje i odmahivanje glavom, rotiranje tijela i naginjanje tijela. One čine i sustav facijalne gramatike kojim se, na primjer, upućuje na vrstu rečenice (niječne, upitne ili vrsta upitnih) (Šarac Kuhn i Wilbur, 2007). Smjer pogleda, na primjer, može biti u funkciji zamjenice (smjer pogleda prema mjestu u prostoru gdje smo locirali predmet ili osobu) (Alibašić Ciciliani i Wilbur, 2006) ili pak sročnosti glagola (Milković, Bradarić-Jončić i Wilbur, 2007).

1.2.2. Paradoks morfologije

Morfologija kao dio gramatike proučava najmanje dijelove riječi kojima je pridružen kakav sadržaj, koji imaju kakvo značenje - morfemi. Riječi se sastoje od korijenskih (leksičkih) i afikslnih (funkcionalnih) morfema kombinacijom kojih se mogu stvarati nove riječi ili različiti oblici postojećih riječi. Prvi proces predstavlja derivaciju, a drugi infleksiju (Meir, 2012).

Derivacijom se mijenja i vrsta riječi, osim što može mijenjati značenje riječi tvorbom nove riječi, a infleksijom se označava gramatička informacija poput broja, lica, aspekta, glagolskog vremena i sl. (Johnston, 2006). Ovi se procesi razlikuju u svojoj produktivnosti, pravilnosti i automatizmu – infleksijski su procesi smatrani pravilnima i automatiziranima, dok derivirani to uglavnom nisu. Znakovni jezici, kao i govorni jezici, imaju svoje 'riječi', leksičke jedinice koje odgovaraju vezi forma-značenje i nazivaju se znakovima.

Aronoff i sur. (2014) opisuju kako je već u početnom razdoblju istraživanja znakovnih jezika (1970-ih, '80-ih) uočena složenost morfologije u ovom jezičnom modalitetu, a daljnja istraživanja navode kako su te morfološke strukture simultane na način da se različiti morfemi nekog znaka međusobno istovremeno preklapaju, za razliku od nizanja morfema koje je prisutno u govornim jezicima. Također, novijim istraživanjima utvrđeno je kako svi istraživani znakovni jezici preferiraju simultanu morfologiju te je simultanost uočena na svakoj razini struktura u znakovnim jezicima, od fonologije do morfologije i od prozodije do diskursa (Meier i sur., 2002, Sandler 2005; prema Aronoff i sur., 2014).

Johnston (2006) također navodi da se u znakovnim jezicima preferira simultana modifikacija na razini znaka (eng. *simultaneous sign internal modification*), umjesto nizanja morfema (eng. *concatenation of morphemes*). To se opravdava faktorima percepcije i proizvodnje. Emmorey (2002; prema Aronoff i sur., 2012) ističe da se vizualna percepcija razlikuje od percepcije slušanjem, navodeći kako uslijed simultanog izlaganja različitih informacija sustav vizualnog procesiranja neće biti preopterećen. Kao mogući razlog tome navode se veći artikulatori (šake, ruke, lice, tijelo) kojima treba više vremena da realiziraju svaki pokret znaka, no što je potrebno za svaki pokret govornog artikulatora, te ograničenja kratkoročne memorije (Bellugi and Fischer, 1972; Aronoff i sur., 2012).

Ipak, znakovni jezici, osim simultane morfološke operacije (uglavnom derivacijske), koriste i one sekvencijalne (često infleksijske). Morfološke operacije slaganje, afiksacija i reduplikacija mogu biti sekvencijalne ili simultane. Sekvencijalne dodaju sufikse ili afikse na osnovu, a simultane umjesto dodavanja mijenjaju segmente. Oba tipa koriste se i u govornim i u znakovnim jezicima, no simultane su operacije puno češće u znakovnim jezicima, a sekvencijalne u govornima (Meir, 2012).

Činjenica da znakovni jezici koriste dvije izrazito različite vrste morfoloških procesa te postojanje brojnih sličnosti u simultanoj morfologiji dvaju nepovezanih jezika, a veliko razilaženje u sekvencijalnoj morfologiji istih (Aronoff i sur., 2012), paradoks je koji budi zanimanje lingvista.

1.2.2.1. Tvorba riječi

Tri glavne morfološke operacije su slaganje, afiksacija i reduplikacija, a rezultat su dodavanja morfološkog sadržaja na osnovu od koje polaze te mogu biti sekvencijalne i simultane.

Slaganjem dvije ili više riječi u jednu dobiva se složenica. Slaganje se čini mogućim jedino sekvencijalno, međutim, znakovni jezici nude i simultano strukturirane složenice (Meir, 2012). Afiksacija podrazumijeva promjenu kvalitete pokreta, a reduplikacija ponavljanje istog.

Sekvencijalna morfologija u znakovnim jezicima funkcionira slično onoj u govornim jezicima, na primjer:

- složenica VOLONTEER u ISL-u izvedena je kombiniranjem znakova HEART + OFFER u složenu leksičku jedinicu (Meir, 2012);
- SEE + MAYBE deriviraju znak CHECK u australskom znakovnom jeziku (*Australian Sign Language; Auslan*)/BSL-u (Johnston, 2006).

Osim slaganja složenica kao sekvencijalnog procesa, postoji i sekvencijalna afiksacija, ali je prilično rijetka, te je zabilježena u svega nekoliko znakovnih jezika (Meir, 2012). Aronoff i sur. (2014) obrazlažu to nedovoljnom količinom proteklog vremena da bi se afiksi gramatikalizirali te teškoćom prepoznavanja istih u višestrukim jezičnim procesima koji supostoje u određenoj vremenskoj točki. Ipak, autori pronalaze primjere sekvencijalne afiksacije u ISL-u, u ASL-u, Auslan-u, Al-Sayyid Bedouinskom znakovnom jeziku (*Al-Sayyid Bedouin Sign Language; ABSL*), kao što je prikazano:

- negativni sufiks –NEG + AGREE deriviraju glagol DISAGREE u Auslan/BSL-u (Johnston, 2006);
- afiks za izražavanje lokacije THERE: PRAY + THERE u ABSL-u izražavaju značenje 'Jerusalem' (Aronoff i sur., 2008; prema Meir, 2012).

S druge strane, kako je već navedeno, za znakovne jezike puno je karakterističnija simultana morfologija.

„Termin „simultana afiksacija“ može se činiti proturječnim jer se afiksacija obično ostvaruje linearno. Ipak, morfološke se informacije umjesto dodavanjem segmenata, mogu ostvariti mijenjanjem značajki tih segmenata. Dakle, svi procesi u kojima su morfološke kategorije obogaćene promjenom parametra [pokret] osnovnog znaka primjeri su simultane afiksacije. Može se raditi o infleksiji, kao kod, na primjer, sročnosti glagola, označavanja množine imenica, ali i o derivaciji, na primjer parovi imenica i glagola“ (Meir, 2012:91). Uzmimo nekoliko primjera:

- glagol HELP u ISL-u označava sročnost subjekta i objekta započinjanjem znaka na lokaciji subjekta, a završavanjem na lokaciji objekta, dakle, ako je znakovatelj subjekt,

glagol počinje na prsima znakovatelja, a završava u prostoru znakovanja prema lokaciji onoga kome se pruža pomoć, dakle smjer pokreta je od znakovatelja prema drugoj osobi (Aronoff i sur., 2014);

- od glagola WORK modificiranjem kvalitete pokreta znaka nastaje pridjev BUSY u Auslan/BSL-u (Johnston, 2006);
- par imenica-glagol CHAIR/TO-SIT u ASL-u; imenica označava instrument, a glagol radnju izvedenu tim instrumentom ili na njemu pri čemu je imenica realizirana ograničenim redupliciranim pokretom, a glagol jednostrukim pokretom (Meir, 2012);
- distribucija glagola ASK u Auslan/BSL-u postiže se zamahom koji označava množinu; završni dio pokreta znaka nastavlja lukom kroz mjesta u prostoru znakovanja povezana s referentima te time izražava značenje „pitati sve“ ili se pak preusmjerava na mjesto svakog referenta posebno u seriji ponavljanja i izražava značenje „pitati svakog“ (Johnston, 2006).

Osim navedenog zanimljivo je spomenuti i uključenost broja (eng. *numeral incorporation*) u znakove koji izražavaju vremenska trajanja, starost i novac. U tim znakovima broj prstiju izražava količinu i dodaje se osnovnom znaku kojem je osnovni oblik šake [kažiprst], npr. HOUR, DAY, WEEK, MONTH, YEAR u ISL-u. Uključenost broja u znakove uočena je i u mnogim drugim jezicima, na primjer ASL-u, BSL-u, njemačkom znakovnom jeziku (*Deutsche Gebärdensprache*; DGS), Auslan-u, Indopakistanskim znakovnom mjezikom (*Indo-Pakistani Sign Language*; IPSL) (Meir, 2012), a prisutna je i u HZJ-u.

1.2.3. Hipoteza vidljivosti događaja

Rathman (2005; prema Milković, 2011) je u ASL-u opisao šest morfema kojima se izražava aspekt: ustrajnost (eng. *continuative*), iterativnost (eng. *iterative*), uobičajenost (eng. *habitual*), zadržavanje (eng. *hold*), voljnost (eng. *conative*) te leksički znak FINISH (svršetak radnje). U BSL-u Brennan (1983, 1990; prema Sutton-Spence i Woll, 2002) je opisala promjene pokreta koje su dio infleksije u izražavanju aspekta:

- [ponavljanje](eng. *repetition*) izražava trajanje radnje,
- [naglo zadržavanje na kraju znaka] (eng. *a sudden hold at the end of a sign*) izražava radnju koja se naglo zaustavila ili je prekinuta,
- [zadržavanje na početku znaka] (eng. *an initial hold of the sign*) izražava radnju koja se gotovo dogodila, ali ipak se ne odvija,

- [dugo zadržavanje](eng. *a hold for a longer period*) nosi značenje ponavljanja, ali se koristi sa znakovima koji u osnovi nemaju pokret,
- [izvođenje znaka dio po dio] (eng. *moving the sign bit by bit*) izražava izvršenje radnje dio po dio,
- [sporo izvođenje znaka] (eng. *moving the sign slowly*) izražava postepeno izvršenje radnje, ali bez prekida.

Uz navedeno, BSL koristi i znakove FINISH (*završiti*) ili BEEN (*prošlo vrijeme*) za izražavanje završenosti, a za označavanje aspeka, također vremenske priloge poput OFTEN (*često*), ALWAYS (*uvijek*), FREQUENTLY (*učestalo*) i NORMALLY (*obično*).

U grčkom znakovnom jeziku (*Greek Sign Language; GSL*) Vletsi & Stavrakaki (2007; prema Milković, 2011) prepoznaju nekoliko načina izražavanja aspekta u prošlosti: radnja koja je svršena (eng. *completed*) označena je dodavanjem znaka DONE (*izvršeno*), a radnja koja traje izražena je višestrukim ponavljanjem glagola, vremenskim priložnim izrazom ili simultanim korištenjem glagolskog leksičkog morfema i specifičnim oblicima i/ili pokretima usta (eng. *mouth gesture*). U ISL-u, Meir (1991; prema Milković, 2011) navodi kako prilog ALREADY (*već*) označava svršenost radnje u prošlosti (eng. *perfect-aspect marker*).

Pokušavajući objasniti različite praznine u opisu ponašanja glagola u ASL-a, a uzimajući u obzir različite načine aspektualne reduplikacije u tom jeziku, Wilbur (2003) je uočila da glagoli u ASL-u mogu biti promatrani kao telični ili atelični na osnovu njihovog oblika odnosno forme – telični glagoli imaju nagli završetak pokreta, vjerojatno odražavajući semantičku završenost (eng. *end-state*) argumenta kojeg je dio (eng. *affected argument*). Ta završenost (teličnost) u ASL-u je jasno označena mehanizmima na fonološkoj razini: promjena otvorenosti šake (otvoreno/zatvoreno ili zatvoreno/otvoreno), promjena orijentacije (supinacija/pronacija, ekstenzija/fleksija), promjena postavljanja s naglim zaustavljanjem (s jednog položaja na drugi unutar ravnine); te naglo zaustavljanje u dodiru s dijelom tijela.

Podudarnost značenja glagola i pokreta, kojima su ostvareni, danas je poznata pod nazivom Hipoteza vidljivosti događaja (*Event Visibility Hypothesis – EVH*; Wilbur, 2003). Zasniva se, dakle, na činjenici da su semantička obilježja strukture nekog događaja vidljiva na fonološkoj razini glagola, tj. predikata, a koristi se u opisivanju aspektnosti u znakovnim jezicima. Potvrđena je u brojnim jezicima, a Milković (2011) navodi kako je EVH primjenjiva i na glagole u HZJ-u. Također, proučavanjem izražavanja glagolskog vida u HZJ-u svršene i

nesvršene parove glagola u HZJ-u dijeli u tri skupine: glagoli promjena (eng. *verbs of modification*), čija se tvorba svršenih i nesvršenih glagola ostvaruje morfofonološki, glagoli slaganja (eng. *verbs of composition*), koji za tvorbu svog svršenog para zahtijevaju dodavanje novih leksičkih jedinica i glagoli različitih osnova (eng. *different stems*), od kojih je jedan glagol svršeni, a drugi nesvršeni.

Razlikovanje svršenih i nesvršenih glagola prema nemanualnim oznakama opisala je Dukić (2011): nesvršeni glagoli označavaju se nepromjenjivim oblicima usta, a svršeni nemanualnim oznakama promjena na ustima.

1.2.3.1. Glagolski vid u HZJ-u

Znakovni jezici uglavnom nemaju morfološki označeno vrijeme (eng. *tense*), no u mnogim dosad proučavanim znakovnim jezicima opisano je bogato morfološko označavanje aspekta (Pfau, Steinbach, Woll, 2012). Aspekt (glagolski vid) se u znakovnim jezicima može izraziti morfološki afiksima ili dodavanjem leksičkih morfema. Pri izvođenju znaka, afiks se može ostvariti mijenjanjem fonološkog parametra [pokret] osnovnog znaka. Takva se promjena pokreta smatra aspektnom infleksijom (Wilbur, Klima i Bellugi, 1983; prema Milković, 2011).

Milković (2011) se bavila glagolskim vidom u HZJ-u i utvrdila postojanje sustavne razlike u izražavanju kategorije vida, na morfofonološkoj razini, ali i prema načinu i jezičnim sredstvima kojima se izražavaju svršeni i nesvršeni glagoli. Najprije, glagoli koji izražavaju glagolski vid mogu biti svrstani u tri kategorije, ovisno o načinu na koji realiziraju opreku perfektivno:imperfektivno. To su glagoli promjene, glagoli slaganja i glagoli s različitim osnovama.

Glagoli promjene se prema korijenu glagola mogu podijeliti u svršene (perfektivne) i nesvršene (imperfektivne) glagole, a razlikuju se prema fonološkom parametru [vrsta pokreta]. Svršene glagole, čija je glagolska osnova svršena, karakterizira jedan [napet pokret], njihovi nesvršeni parovi tvore se ponavljanjem osnovnog pokreta, a može uključivati značajke [promjena otvorenosti šake] (npr. PROBUDITI-SE:BUDITI-SE), [promjena postavki] (npr. DONIJETI:DONOSITI), [putanja:pivot/smjer] (npr. PRODATI:PRODAVATI, DOBITI:DOBIVATI) te [promjena orijentacije] (npr. DOPUSTITI:DOPUŠTATI). Imperfektivnu podskupinu čine glagoli s nesvršenom glagolskom osnovom koju čine višestruki pokreti. Svršeni par glagola ove skupine glagola dobiva se reduciranjem pokreta na jedan [napet pokret] s dodanom značajkom putanja ili dodavanjem naglog završetka višestrukom

pokretu (ČITATI:PROČITATI). U oba slučaja, pokreti su izvedeni brзом deceleracijom do zaustavljanja na kraju znaka.

Sljedeću skupinu čine glagoli slaganja, a ovim nesvršenim glagolima potrebno je dodati leksički znak koji derivira svršeni parnjak. On se tvori dodavanjem slobodnih morfema - još jednog glagola ili glagolske fraze (npr. BORITI + USPJETI = IZBORITI), priloga (npr. DORUČKOVATI_{nesvršeni} + VEĆ = DORUČKOVATI_{svršeni}), neodređenih zamjenica (npr. GORJETI + SVE = IZGORJETI) ili prijedložnih izraza (npr. ŠETATI + OD/DO = PROŠETATI).

Treću skupinu čine glagoli različitih osnova, odnosno supletivni glagoli, koji nisu fonološki povezani, a kod kojih je jedan glagol svršeni, a drugi nesvršeni. Svršeni i nesvršeni par glagola zapravo su dva različita, ali semantički povezana glagola (npr. PUTOVATI:DOPUTOVATI).

Dukić (2011) je zaključila da se glagolski vid u HZJ-u sustavno razlikuje i prema nemanualnim oznakama: nesvršeni su glagoli označeni postojanim nemanualnim oznakama, koje obuhvaćaju kontinuirani, nepromjenjivi oblik usta simultan sa znakom koji se izvodi; primjerice [zatvorena usta:mmm], [otvorena usta:aaa] i [dugi izdah:pff], a svršeni nemanualnim oznakama promjena na ustima, koje podrazumijevaju naglu promjenu prisutnog obilježja; primjerice [izdah:pf], promjena oblika čeljusti iz otvorenog u zatvoreno.

2. PROBLEM I CILJ

Način vršenja glagolske radnje obuhvaća različite semantičke skupine radnji. One se odnose na tijek radnje u vremenu, postizanje svrhe, količinu, intenzitet radnje u odnosu na subjekt, objekt i radnje drugih glagola srodna mu značenja (Barić i sur., 1997).

Znakovni jezici prirodni su jezici realizirani u vizualnom modalitetu, za razliku od govornih jezika kojima je primaran auditivni modalitet. Također, fizička sredstva dostupna svakom tipu jezika vrlo razlikuju: znakovni se jezici proizvode šakama, tijelom i licem, prenose se kroz prostor, dok se govorni proizvode govornim organima, a prenose se u obliku zvučnih valova (Meir, 2012).

Sve je više znakovnih jezika kojima je opisan glagolski vid, a uglavnom se izražava simultanom afiksacijom te dodavanjem leksičkih morfema.

U HZJ-u dosad je opisan glagolski vid (Milkovic, 2011), ali ne i način vršenja glagolske radnje.

Suklano postavljenom problemu, cilj je ovog istraživanja pokušati dati odgovore na sljedeća pitanja:

- Izražava li HZJ način vršenja glagolske radnje?
- Kojim jezičnim sredstvima to čini?
- Možemo li ta jezična sredstva usporediti s prefiksima u hrvatskom jeziku?

3. METODE RADA

3.1. SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju sudjelovale su tri odrasle gluhe osobe: dvije ženske i jedna muška, koje su u vrijeme prikupljanja podataka bile u dobi od 27 do 57 godina. Svi ispitanici koriste HZJ kao primarni sustav komunikacije te žive ili su živjeli na području grada Zagreba više od 10 godina.

3.2. NAČIN PRIKUPLJANJA PODATAKA

Za potrebe ovog istraživanja korišten je dio neobrađenih podataka iz korpusa HZJ-a, a koji je prikupljen 2010. g. za potrebe izrade doktorske disertacije "Verb Classes in Croatian Sign Language - Syntactic and Semantic Properties", u Laboratoriju za istraživanje znakovnog jezika i kulture Gluhih, Edukacijsko-rehabilitacijski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Podatke je prikupljala čujuća osoba, fluentna u HZJ-u. Tijekom prikupljanja podataka, korišten je isključivo HZJ. Odgovori ispitanika zabilježeni su videokamerom, a u svrhu ovog istraživanja izdvojeno je ukupno 272 minute prikupljenog materijala za analizu.

3.3. OPIS ISPITNOG MATERIJALA

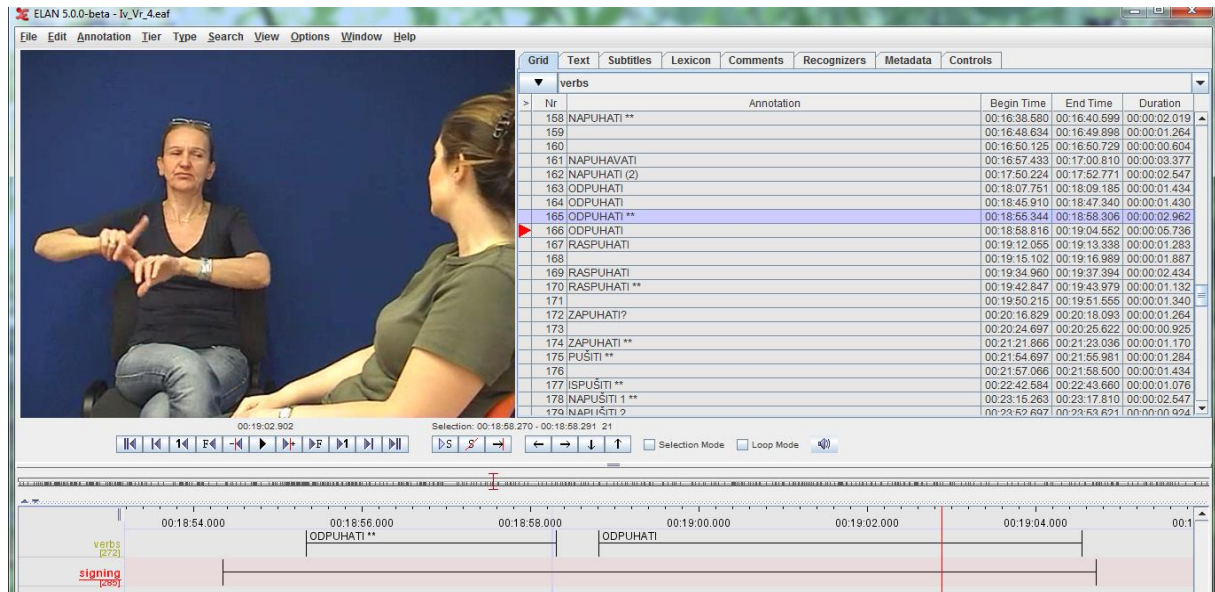
Ispitanicima je u obliku PowerPoint prezentacija prikazan popis izoiliranih glagola. Popis glagola sastojao se od zadanih imperfektivnih glagola (N=42), preuzetih iz MORKO-a; "Hrvatski višejezični morfološki rječnik" (Jelaska i Cvikić, 2003), te perfektivnih/prefigiranih glagola (N=146), pretraženih na Hrvatskom jezičnom portalu⁸.

Slučajnim odabirom, svakom su ispitaniku prezentirani različiti osnovni glagoli i pripadajući prefigirani oblici, jedan po jedan. Cilj je zadatka bio izazvati proizvodnju zadanih glagola u rečeničnom kontekstu u HZJ-u.

3.4. METODE OBRADE PODATAKA

Prikupljeni podaci analizirani su u ELAN programu (5.0.0 Beta), profesionalnom lingvističkom softveru koji omogućuje detaljnu analizu video i audio materijala. Specifično je dizajniran u svrhu dokumentacije te kvalitativnih i kvantitativnih analiza govornih i znakovnih jezika te gesti.

U ELAN-u su izolirane i označene sve pojavnice ispitanih glagola, a primjer takvog označavanja prikazan je na Slici 3.

Slika 3. Transkripcija u ELAN programu

Nakon unošenja podataka u ELAN-u, pojavnice su razvrstane te je odlučeno koje će ući u dalju analizu. Svi glagoli odabrani za daljnju analizu uneseni su u tablice u Excelu (Slika 4.) gdje su sve prozodijske značajke pojedinog znaka detaljno analizirane i opisane prema Prozodijskom modelu fonološke strukture znaka, kao i prema dodatnim razlikovnim obilježjima, na primjer, dodatni leksički znakovi.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
	OSNOVNI GLAGOLI	PO OSNOVNIH GLAGOLA	PREFIGIRANI GLAGOLI	PO PREFIG. GL.	2H	D-ND	HS CH	POA CH	LEX M				
55	BROJATI / BROJITI	0/0/pivot/0/z-o											
56			IZBROJITI	ravno/kon-ips/=/=									
57			NABROJITI	ravno/t-b/=/=									
58			ODBROJITI	ravno/t-b/=/=	+						+		
59			POBROJITI	ravno/pro-dis/smjert/=									
60			/= PREBROJITI	ravno/pro-dis/smjert/=									
61			UBROJITI	/=/=/=									
62	BUDITI (se)	0/0/pon/0/z-o											DODATI
63			PROBUDITI (se)	ravno/pro-dis/pivot/=									
64			POBUDITI	ravno/t-d/alt/=0			+	+				+	
65			RAZBUDITI	ravno/pro-dis/pivot/=								+	
66	CRTATI	ravno/t-b/ocrtav/0/0											
67			NACRTATI	/=/=/=								+	
68			ISCRTATI	/=/=/=				+					+
69			OCRTATI	luk/kon-ips/=/=			+	+					
70			PODCRTATI	/=kon-ips/pivot/=			+	+					
71			PRECRTATI 1	/=/=/=			+						
72			PRECRTATI 2	/=kon-ips/pivot/=			+						
73			UCRTATI	luk/kon-ips/pivot/=			+	+					
74			ZACRTATI	/=pro-dis/pivot/=				+	+				+
75	CVASTI=CVJETATI	luk/kon-ips/pon/0/z-o											
76			PROCVASTI	ravno/b-t/smjert/=			+						
77			OCVASTI	ravno/t-b/smjert/=o-z			+						
78	ČEKATI	ravno/dis-pro/pon/0/0											
79			DOČEKATI	/=/=/=									DOĆI

Slika 4. Analiza podataka u Excelu

4. REZULTATI I RASPRAVA

Analiza prikupljenih podataka uključivala je ukupno 188 glagola (Tablica 1).

Tablica 1. Rezultati analize prikupljenih podataka

Glagoli	N
zadani imperfektivni glagoli	42
perfektivizirani/prefigirani glagoli	146 (114+32)
Ukupno	188

Kao što je vidljivo iz Tablice 1, od ukupno 188 glagola, 42 su bila zadani imperfektivni glagoli, a 146 je prefigiranih. Među prefigiranim glagolima nalazili su se i svršeni vidski parnjaci, njih 32, a koji su isključeni iz daljnje analize zbog opsežnosti podataka. Detaljnijom morfofonološkom analizom utvrđeno je da 114 glagola izražava način vršenja glagolske radnje u HZJ-u.

4.1. SREDSTVA IZRAŽAVANJA NAČINA VRŠENJA GLAGOLSKE RADNJE U HZJ-U

Ispitanici su na značenjske promjene zadanih glagola, tj. na glagole koji izražavaju različite načine vršenja glagolske radnje u hrvatskom jeziku, odgovorili korištenjem triju različitih jezičnih sredstava. Rezultati analize prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Sredstva izražavanja načina vršenja glagolske radnje u HZJ-u

	Sredstvo izražavanja	Broj sredstava	Broj izvedenih glagola
1.	leksički morfem	30	43
2.	afiks	5	45
3.	leksikalizirani znak	-	26
	Ukupno		114

Tablica 2 daje kvantitativan prikaz jezičnih sredstava kojima se izražava način vršenja glagolske radnje u HZJ-u. Od ukupno 114 glagola, 43 glagola sadrži leksički morfem. Nadalje, 45 glagola proizvedeno je dodavanjem afiksa, dok je 26 glagola zapravo leksikalizirani znak.

4.1.1. Leksički morfemi

Prvo jezično sredstvo kojim se izražava način vršenja glagolske radnje u HZJ-u jest dodavanje leksičkog morfema, odnosno punoznačne leksičke jedinice zadanom glagolu. Analizom podataka, utvrđen je 30 leksički morfem koji s različitim zadanim glagolima tvori 43 sintagmi, tj. 43 različitih načina vršenja glagolske radnje u HZJ-u. Neki leksički morfemi dodani su različitim glagolima i tako tvore više različitih sintagmi, no svaka je pojedinačna sintagma ostvarena dodavanjem samo jednog leksičkog morfema. U ovom radu leksički su morfemi razvrstani prema vrsti riječi, kao što je prikazano u Tablici 3.

Tablica 3. Vrste leksičkih morfema

Vrste leksičkih morfema	Broj leksičkih morfema	Broj sintagmi s leksičkim morfemom
glagoli	11	16
prilozi	10	15
pridjevi	5	6
prijedlozi	3	4
čestice	1	2
Ukupno	30	43

Iz Tablice 3 vidimo da najveći broj leksičkih morfema čine glagoli (N=11) i prilozi (N=10), zatim slijede pridjevi (N=5), prijedlozi (N=3) te čestica (N=1). Prema broju sintagmi, koje tvori pojedina vrsta leksičkih morfema, vidimo da je najviše onih koje čine glagoli (N=18) i prilozi (N=15), nakon toga slijede pridjevi (N=6), prijedlozi (N=4) te čestice (N=2). U nastavku slijede primjeri i rasprava dobivenih rezultata.

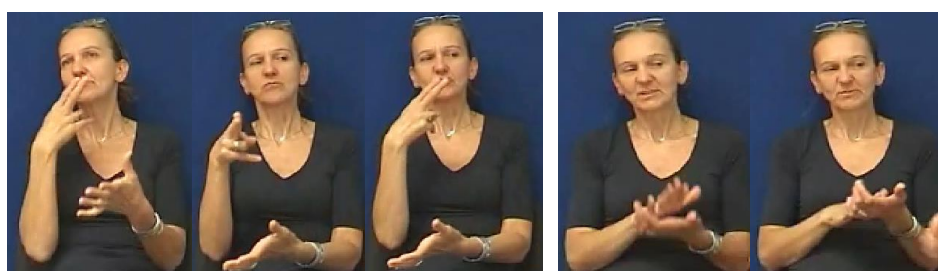
4.1.1.1. Glagolski leksički morfemi

Najveći broj leksičkih morfema u ovome radu čine glagoli, i to njih 11 (Tablica 4).

Tablica 4. Glagolski leksički morfemi

	Leksički morfem	Primjer sintagme	Značenje sintagme
1.	POČETI	PUŠITI POČETI	<i>propušiti</i>
2.	PROŠIRITI	ČUTI PROŠIRITI	<i>pročuti se</i>
3.	STIĆI/DOĆI	ČEKATI DOĆI	<i>dočekati</i>
4.	OTIĆI	PLIVATI OTIĆI/PLOVITI OTIĆI	<i>otploviti/isploviti</i>
5.	UĆI/DOĆI-DO-ZIDA	PLOVITI DOĆI-DO-ZIDA	<i>uploviti</i>
6.	DODATI	BROJITI DODATI	<i>ubrojiti</i>
7.	KOPIRATI	CRTATI KOPIRATI	<i>precrtati⁹</i>
8.	DOBITI	BOLEST DOBITI	<i>oboljeti</i>
9.	UPISATI	ČITATI UPISATI	<i>o(d)čitati</i>
10.	PRESTATI	CVASTI PRESTATI	<i>ocvasti</i>
11.	UĆI/DOBITI/USPJETI	BORITI USPJETI	<i>izboriti</i>

U Tablici 4 navedeni su glagolski leksički morfemi uz koje se nalaze i primjeri sintagmi nastalih dodavanjem pojedinog leksičkog morfema zadanom glagolu te njihova značenja. Prvi primjer je leksički morfem POČETI u sintagmi PUŠITI POČETI (Slika 5).

Slika 5. Sintagma PUŠITI POČETI

Sintagmu, dakle, tvore zadani glagol PUŠITI i leksički morfem POČETI koji semantički određuje način vršenja glagolske radnje – označava njen početak što odgovara značenju glagola *propušiti* u hrvatskom jeziku. Na isti način, sintagma POČETI PLOVITI, gdje je zadanom glagolu PLOVITI dodan leksički morfem POČETI, izražava započinjanje vršenja radnje, što odgovara značenju glagola *zaploviti* u hrvatskom jeziku.

⁹ Broj uz glagol odnosi se na prvo, odnosno drugo značenje glagola pregledano u HJP-u (primjer *precrtati₁* - nacrtati vjerno prema uzorku; *precrtati₂* - povući crtu preko čega napisanog i tako poništiti; *prekrižiti*) i na prvi, odnosno drugi oblik znaka kad oba nose isto značenje.

Prema navedenim primjerima možemo zaključiti kako leksički morfem POČETI izražava početno, inkoativno vršenje radnje. On može stajati iza ili ispred zadanog glagola, ali za sad nije moguće utvrditi postoji li i u čemu je razlika s obzirom na red riječi u odnosu na glagol.

Sljedeći je leksički morfem PROŠIRITI, a kazuje da se ono što zadani glagol izražava nastavlja dalje u vremenu i prostoru. Tako se sintagmom ČUTI PROŠIRITI izražava širenje u obliku vijesti, što odgovara značenju glagola *pročuti se* u hrvatskom jeziku.

Nadalje, leksički morfem STIĆI pojavljuje se u sintagmama PLIVATI STIĆI i PLOVITI STIĆI, a koje izražavaju dolazak do određenog mjesta, što odgovara značenju glagola *doplivati*, odnosno *doploviti* u hrvatskom jeziku. Jednako tako, leksički morfem DOĆI u sintagmi ČEKATI DOĆI označava dostizanje vremenskog roka, a značenje ove sintagme odgovara značenju glagola *dočekati* u hrvatskom jeziku.

Slijedi primjer sintagme glagola i leksičkog morfema UĆI/DOĆI-DO-ZIDA (Slika 6).

Slika 6. Sintagma PLOVITI UĆI/DOĆI-DO-ZIDA

Leksički morfem u sintagmi PLOVITI UĆI/DOĆI-DO-ZIDA podrazumijeva dolazak do mjesta gdje brodovi pristaju, tj. *luke*, ukoliko se doda glagolu PLOVITI. Leksički morfem kazuje da se ulaskom u luku došlo do zida (iako on ne mora biti fizički tamo) te da se ne može ploviti dalje, osim ako se ne izađe, okrene. Premda *luka* kao prostor nije tipičan spremnik u koji se ulazi, već otvoren prostor, tu je moguće upotrijebiti i glagol UĆI. Stoga sintagma PLOVITI UĆI/DOĆI-DO-ZIDA odgovara značenju sintagme *ući u luku*, odnosno izražava način vršenja glagolske radnje čije značenje odgovara glagolu *uploviti* u hrvatskom jeziku.

Dodavanjem leksičkog morfema OTIĆI tvorene su dvije sintagme, PLIVATI OTIĆI i PLOVITI OTIĆI, od kojih druga može izražavati dva značenja. Glagol OTIĆI daje informaciju o udaljavanju s mjesta radnje, što u navedenim sintagmama odgovara značenju glagola *otplivati* i *otploviti*, odnosno *isploviti* u hrvatskom jeziku. Razliku između značenja glagola *otploviti* i

isploviti u HZJ-u čini kontekst pa tako uvođenje pojma odnosno znaka LUKA prije same sintagme PLOVITI OTIĆI izražava način vršenja glagolske radnje čije značenje odgovara glagolu *isploviti* u hrvatskom jeziku te se time ističe razlika naspram glagola *otploviti*, odnosno radnje koja znači *otići ploveći*, bez da se istakne odakle.

Suprotno od ranije navedenog primjera luke kao spremnika, u sljedećem se radi o spremniku u koji se doista ulazi, odnosno u koji se nešto umeće (Slika 7).

Slika 7. Sintagma BROJITI DODATI

U sintagmi BROJITI DODATI, leksičkim morfem DODATI izražava značenje *uključiti*, *pridružiti*, *umetnuti*, ostvareno pridruživanjem dominantne ruke nedominantnoj koja predstavlja konkretni spremnik u koji se što umeće. Uz glagol BROJITI time se izražava značenje glagola *ubrojiti* - *uključiti*, *uvrstiti u što*, *uračunati*.

Primjer sintagme u kojoj leksički morfem nije dodan zadanom glagolu već imenici možemo vidjeti na Slici 8.

Slika 8. Sintagma BOLEST DOBITI

U sintagmi BOLEST DOBITI leksički morfem DOBITI iznimno se veže na imenicu BOLEST, a zajedno izražavaju način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *oboljeti* u hrvatskom jeziku. Ova se sintagma semantički sama po sebi objašnjava jer se radi o doslovnom značenju glagola *oboljeti* - *dobiti bolest*, tj. *postati bolestan*.

Posljednje primjere ove skupine donosi glagol *izboriti*, a njegova je posebnost u tome što se iznimno može odznakovati trima različitim leksičkim morfemima, koji uz zadani glagol BORITI postaju sinonimi. Tako imamo sintagme BORITI UĆI, BORITI DOBITI i BORITI

USPJETI, one izražavaju način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *izboriti* u hrvatskom jeziku, a to je *postići, ostvariti*, tj. označavaju uspješnu završenost radnje. Navedeni leksički morfemi koriste se ovisno o tome što je objekt radnje. Na primjer, *izboriti finale* izriče se dodavanjem leksičkog morfema UČI, *izboriti pravo glasa* dodavanjem glagola DOBITI, a *izboriti pobjedu* dodavanjem glagola USPJETI/POBIJEDITI.

4.1.1.2. Priložni leksički morfemi

Analizom dobivenih podataka pokazalo se da su učestali leksički morfemi i oni u svojstvu priloga. U Tablici 5 navedeni su priložni leksički morfemi uz primjere sintagmi u kojima se javljaju te njihova značenja.

Tablica 5. Priložni leksički morfemi

	Leksički morphem	Primjer sintagme	Značenje sintagme
1.	PUNO	PUNO ČITATI	<i>načitati se</i>
2.	DOSTA	PLIVATI DOSTA	<i>naplirati se</i>
3.	DUGO	ČEKATI DUGO	<i>načekati</i>
4.	JOŠ	DOPLATITI JOŠ	<i>nadoplirati</i>
5.	VIŠE	PLATITI VIŠE	<i>preplatiti</i>
6.	DALJE	PUSTITI DALJE	<i>prepustiti</i>
7.	DOKRAJA	PLATITI DOKRAJA	<i>otplatiti</i>
8.	UCIJELO	ČUVATI UCIJELO	<i>očuvati</i>
9.	MALO	ČEKATI MALO	<i>počekati</i>
10.	KRATKO	KRATKO PRIČATI	<i>popričati</i>

Prvi po redu leksički morphem PUNO tvori čak pet sintagmi, tj. izražava pet različitih načina vršenja glagolske radnje. Jedan od primjera je sintagma PUNO ČITATI u kojoj leksički morphem PUNO označava količinu kojom iznosi sativno značenje, a koje odgovara značenju glagola *načitati* u hrvatskom jeziku.

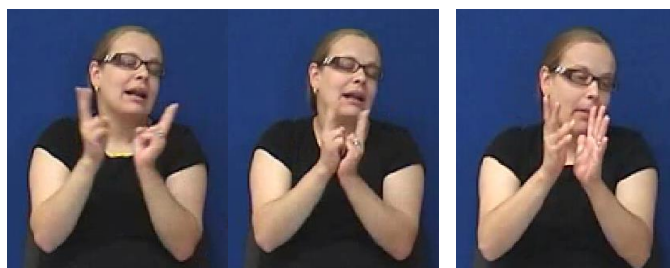
Drugi, nešto složeniji primjer leksičkog morfema je PUNO/JEDNO-ZA-DRUGIM, a pojavljuje se u sintagmi s glagolom PUŠITI (Slika 9).

Slika 9. Sintagma PUNO/JEDNO-ZA-DRUGIM PUŠITI

Konstrukcijom PUNO/JEDNO-ZA-DRUGIM PUŠITI izriče se količina vršenja glagolske radnje, tj. pušenje cigarete za cigaretom, dakle velik broj ponavljanja, što odgovara značenju priloga PUNO. Ovom se konstrukcijom izražava sativno značenje koje odgovara značenju glagolu *napušiti se* u hrvatskom jeziku. Još jedan primjer sativnog značenja možemo vidjeti u sintagmi PLIVATI DOSTA, u kojoj leksički morfem DOSTA također označava količinu, ovaj put dostatnu što odgovara značenju glagola *naplivati se* u hrvatskom jeziku.

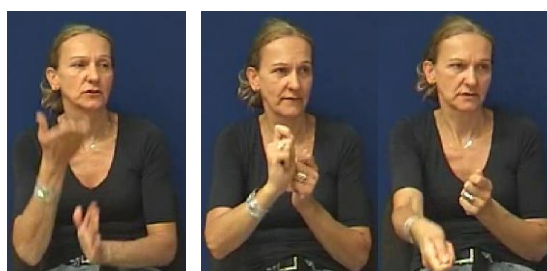
U sljedećem primjeru prikazan je leksički morfem KRATKO (Slika 10).

Slika 10. Sintagma KRATKO PRIČATI

U sintagmi KRATKO PRIČATI leksički morfem KRATKO označava radnju manjeg intenziteta te pridaje deminutivno značenje zadanom glagolu PRIČATI, a zajedno izriču značenje koje odgovara glagolu *popričati* u hrvatskom jeziku. Deminutivno značenje nosi i leksički morfem MALO u sintagmi ČEKATI MALO, a koja odgovara značenju glagola *počekati* u hrvatskom jeziku.

Suprotno prethodnom primjeru, leksički morfem VIŠE (Slika 11) nosi uvećano značenje.

Slika 11. Sintagma VIŠE PLATITI

U sintagmi VIŠE PLATITI leksički morfem VIŠE označava radnju većeg intenziteta, odnosno onu pretjeranu, veću od obične. Sintagma VIŠE PLATITI izražava, dakle, majorativno značenje koje odgovara značenju glagolu *preplatiti* u hrvatskom jeziku.

Sljedeći primjer priložnog leksičkog morfema nalazimo u sintagmi PLATITI DOKRAJA gdje se leksičkim morfemom DOKRAJA izriče se završenost, finitivnost radnje, u ovom slučaju i

plaćanje posljednje otplate, nakon koje ne slijedi više niti jedna. Tako sintagma PLATITI DOKRAJA izražava način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagolu *otplatiti* u hrvatskom jeziku.

4.1.1.4. Pridjevski leksički morfemi

Leksički morfem može biti i pridjev, kao što je navedeno u Tablici 6.

Tablica 6. Pridjevski leksički morfemi

	Leksički morfem	Primjer sintagme	Značenje sintagme
1.	CIO/SAV	PLESTI SAV/CIO	<i>isplesti</i>
2.	PRAZAN	PUHATI PRAZAN	<i>ispuhati</i>
3.	ČIST	PRATI ČIST	<i>isprati</i>
4.	VELIK	PUHATI VELIK	<i>napuhati</i>
5.	SVE-BEZ-OSTATKA	PRODATI SVE-BEZ-OSTATKA	<i>rasprodati</i>

U Tablici 6 navedeno je pet pridjeva kojima je opisan rezultat neke radnje. Naime, svi navedeni pridjevski leksički morfemi dio su rezultativnih konstrukcija. Postojanje rezultativnih konstrukcija u HZJ-u utvrdila je Žaja (2016). One su izražene jednim glavnim glagolom koji izražava uzročnu radnju i rezultativom koji izražava posljedicu.

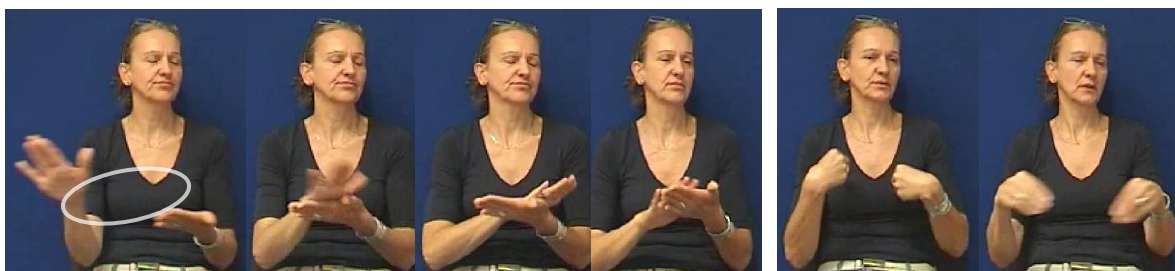
Prvi primjer pridjevskog leksičkog morfema možemo vidjeti u sintagmi PRATI ČIST (Slika 12).

Slika 12. Sintagma PRATI ČIST

U sintagmi PRATI ČIST leksički morfem ČIST označava posljedicu radnje glagola PRATI. Samim rezultatom ČIST izražava se promjena stanja objekta, ali i završetak radnje PRATI koja je uzrok samog rezultata. Tako sintagma PRATI ČIST, koja je rezultativna konstrukcija, izražava finitivno značenje koje odgovara značenju glagola *isprati* u hrvatskom jeziku.

Sljedeća je sintagma još jedan primjer rezultativne konstrukcije u HZJ-u (Slika 13).

Slika 13. SVE-BEZ-OSTATKA PRODATI

U sintagmi PRODATI SVE-BEZ-OSTATKA leksički morfem SVE-BEZ-OSTATKA izražava posljedicu radnje glagola PRODATI kojom izriče cjeloviti završetak. Dakle, vršenjem radnje PRODATI postignut je rezultat SVE-BEZ-OSTATKA što znači da je sve prodano. Ova sintagma odgovara značenju glagola *rasprodati* u hrvatskom jeziku, a to je *sve prodati*.

4.1.1.3. Prijedložni leksički morfemi

Još jedna vrsta riječi kojom se u svojstvu leksičkog morfema izražava način vršenja glagolske radnje jesu prijedlozi, a analizom prikupljenih podataka dobivena su tri (Tablica 7).

Tablica 7. Prijedložni leksički morfemi

	Leksički morfem	Primjer sintagme	Značenje sintagme
1.	OD-DO	PLIVATI OD-DO	<i>preplivati₁</i>
2.	PREKO	PLIVATI PREKO	<i>preplivati₂</i>
3.	OKOLO	PLOVITI OKOLO	<i>oploviti</i>

Tablica 7 prikazuje prijedložne leksičke morfeme OD-DO, PREKO i OKOLO, sintagme u kojima se pojavljuju i značenja koja te sintagme izražavaju. Sva tri leksička morfema označavaju svojevrsnu promjenu mjesta, tj. izražavaju put vršenja glagolske radnje.

Leksičkim morfemi OD-DO i PREKO pojavljuju se s osnovnim glagolom PLIVATI, a tvore sintagme PLIVATI OD-DO (Slika 14) i PLIVATI PREKO (Slika 15).

Slika 14. Sintagma OD-DO PLIVATI

Slika 15. Sintagma PREKO PLIVATI

Leksički morfem OD-DO u sintagmi PLIVATI OD-DO označava da se radi o *prevaljivanju kakvog prostora, razmaka* te odgovara značenju glagola *preplivati*₁, dok leksički morfem PREKO izražava značenje *dospjeti na drugu stranu* što odgovara značenju glagola *preplivati*₂ u hrvatskom jeziku. Nadalje, leksički morfem OKOLO u sintagmi PLOVITI OKOLO označava kretanje okolo čega te izražava način vršenja glagolske radnje koje odgovara značenju glagola *oploviti* u hrvatskom jeziku. Sva tri leksička morfema, specifičnim korištenjem prostora znakovanja, tj. izražavanjem udaljenosti, mjesta polaska i dolaska ili opisivanjem (okruživanjem) objekta, izrazila su kretanje odnosno promjenu mjesta, dakle različite načine vršenja glagolske radnje.

4.1.1.5. Leksički morfem čestica

Posljednji leksički morfem prema vrsti riječi jest čestica, a oprimjeren je u Tablici 8.

Tablica 8. Leksički morfem čestica

	Leksički morfem	Primjer sinagme	Značenje sintagme
1.	NE	ČINITI-SE NE	<i>učiniti se</i>

U Tablici 8 vidimo kako se radi o jednom leksičkom morfemu, a dobiven je u sintagmi ČINITI-SE NE (Slika 16). U ovom je primjeru važna i nemanualna oznaka [naginjanje:unaprijed] čije je trajanje u sintagmi označeno crtom iznad glosiranog znaka.

Slika 16. Sintagma ČINITI-SE NE ^{nu}

Leksički morfem u obliku čestice NE i nemanualna oznaka [naginjanje:unaprijed] uz glagol ČINITI-SE tvore sintagmu ČINITI-SE NE. Ona izražava način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *učiniti se* u hrvatskom jeziku. U slučaju bez nemanualne oznake [naginjanje:unaprijed] značenje sintagme bilo bi *ne čini se*, prema tome, važno je i njenu ulogu uzeti u obzir. Više riječi o ulozi nemanualnih oznaka bit će u nastavku rezultata. Navedeni leksički morfem NE mogli bismo usporediti s negacijskim afiksom u Auslan/BSL-u (Johnston, 2006).

S obzirom na dobivene rezultate, može se zaključiti kako je dodavanje leksičkog morfema zadanom glagolu uistinu jezično sredstvo kojim se izražava način vršenja glagolske radnje u HZJ-u. U ovom radu najproduktivnijima su se pokazali glagolski i priložni leksički morfemi tvoreći najveći broj sintagmi. Unatoč tome što je opisana kao vrlo rijedak proces (Meir, 2012; Aronoff i sur., 2014), dodavanje leksičkog morfema smatra se sekvencijalnom afiksacijom i sredstvo je izražavanja načina vršenja glagolske radnje u HZJ-u.

4.1.2. Afiksi

Drugu skupinu čine glagoli kojima je osnova zadanog glagola obogaćena morfofonološkim dodatkom – afiksom, koji mijenja kvalitetu pokreta. Kako je već navedeno u Uvodu, simultane morfološke strukture preferirane su u znakovnim jezicima (Johnston, 2006; Meir, 2012). Afiks, kao i leksički morfem, modificira značenje glagola i tako izražava način vršenja glagolske radnje. Afiksi dobiveni analizom prikupljenih podataka navedeni su u Tablici 9.

Tablica 9. Afiksi prema čestotnosti

	Afiks	Broj glagola koji sadrže afiks
1.	[promjena postavki]	20
2.	[luk]	12
3.	[naginjanje]	7
4.	[smjer]	4
5.	[protruzija jezika]	2
Ukupno		45

U Tablici 9 navedeno je pet afikasa i to po čestotnosti. Umetanjem afiksa na osnovu zadanog glagola proizvedeno je 45 različitih glagola.

Od ukupno pet afikasa njih troje ostvaruje se manualno, dok su dva nemanualna (afiksi [protruzija jezika] i [naginjanje]).

U nastavku slijede primjeri glagola kojima je dodan afiks, a izražavaju način vršenja glagolske radnje. U raspravi rezultata korišten je ranije opisan Prozodijski model fonološke strukture znaka.

4.1.2.1. Afiks [promjena postavki]

U ovom istraživanju afiks [promjena postavki] pokazao se kao najčestotnije sredstvo izražavanja načina vršenja glagolske radnje (Tablica 10).

Tablica 10. Glagoli koji sadrže afiks [promjena postavki]

	Glagoli	Značenje glagola
1.	IZBACITI ₁	pokrenuti nešto iz unutrašnjosti prema van
2.	ISPUSTITI	
3.	IŠČITATI	izvršeno do kraja
4.	IZBRIJATI-SE	
5.	IZBRISATI	
6.	ISPLATITI	
7.	OTPUHATI	odvajanje i udaljavanje
8.	ODBROJITI	dovršavanje radnje
9.	PROBRATI	odvajanje
10.	PREBJEĆI	promjena mjesta
11.	POBROJITI	distributivnost
12.	POBACATI	
13.	POPLAĆATI	
14.	RAZBACATI	distributivnost/intenzivnost
15.	RASPUHATI	
16.	RASPRIČATI-SE	intenzivnost
17.	RAŠČISTITI	vraćanje u prijašnje stanje
18.	RAZBJEŽATI-SE	raspršenje, rasipanje
19.	RASPUSTITI	
20.	ZAPUHATI	inkoativno

U Tablici 10 navedeni su glagoli kojima je način vršenja glagolske radnje izražen afiksom [promjena postavki]. Uz glagole, navedena su i značenja koja im daje afiks, kao na primjer inkoativnost, odvajanje, distributivnost, intezivnost itd.

Afiks [promjena postavki] podrazumijeva pokret između dvije točke u ravnini u kojoj se artikulador kreće (Brentari, 1998), no kako ovaj pokret može biti realiziran u tri ravnine (horizontalnoj, frontalnoj, sagitalnoj), pod ovim pojmom zapravo razumijevamo skupinu promjena na fonološkoj razini. Dakle, glagoli koji sadrže afiks [promjena postavki], ali ovisno o ravnini u kojoj se ostvaruju, mogu imati različitu vrstu pokreta koja im daje i različita značenja. Moguće su sljedeće vrste pokreta: [proksimalno→distalno],

[distalno→proksimalno], [kontralateralno→ipsilateralno], [ipsilateralno→kontralateralno], [vrh→dno], [dno→vrh].

Prvi primjer glagola s umetnutim afiksom [promjena postavki] jest glagol IZBACITI₁ (Slika 18). Afiks [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno]¹⁰ dodan je osnovi zadanog glagola BACITI (Slika 17), čije su prozodijske značajke:

[ravno/proksimalno→distalno/pivot/fleksija/zatvoreno→otvoreno]¹¹.

Slika 17. BACITI

Slika 18. IZBACITI₁

Promjena je, dakle, iz [proksimalno→distalno] u [kontralateralno→ipsilateralno]. Osim toga, promjena se događa i na razini inherentnih značajki – znakovanje dvjema umjesto jednom rukom; obje ruke su aktivne te izvode isti pokret, paralelno. Tako umetanje afiksa [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno] osnovi zadanog glagola BACITI, uz aktivne obje ruke, izražava način vršenja glagolske radnje *pokrenuti nešto iz unutrašnjosti prema van*, što odgovara značenju glagola *izbaciti*₁ u hrvatskom jeziku.

Istoj osnovi zadanog glagola BACITI, ali različitim afiksima [promjena postavki] mogu se izraziti načini vršenja glagolske radnje glagola POBACATI i RAZBACATI. Kod glagola POBACATI umetnut je afiks [promjena postavki: vrh→dno], također, razlika je i

¹⁰ Značajke kontralateralno, odnosno ipsilateralno određuju se prema dominantnoj ruci znakovatelja.

¹¹ Bilježenje prozodijskih značajki prema Prozodijskom modelu fonološke strukture znaka o kojem je više rečeno u Uvodu ovog rada. Prozodijske se značajke navode u uglatim zagrada i to prema redosljedu: [osnovni pokret/promjena postavki/putanja/promjena orijentacije/otvorenost šake]. Termini imaju svoje hrvatske prijevode, no u ovom radu se ne koriste zbog jezične ekonomičnosti.

u prozodijskoj značajki [putanja: alternacija] – obje su ruke i dalje aktivne te izvode iste pokrete, ali se izmjenjuju. Alteriranim pokretima ruku izražava se distribucija radnje koja odgovara značenju glagola *pobacati* u hrvatskom jeziku; *sve redom baciti*.

Sličan je primjer glagol RAZBACATI, koji sadrži afiks [promjena postavki: ipsilateralno→kontralateralno]. Kod kojega se, kao i kod glagola POBACATI, alteriranjem artikulatora izražava distributivnost radnje, ali je razlika u postavama [vrh→dno] odnosno [ipsilateralno→kontralateralno]. Ovaj afiks izražava i intenzivno značenje povećanjem opsega pokreta u smjeru rubova prostora znakovanja te odgovara značenju glagola *razbacati* u hrvatskom jeziku; *pobacati na razne strane*.

Sljedeći primjer glagola s umetnutim afiksom [promjena postavki] jest glagol OTPUHATI. Osnova je zadani glagol PUHATI, a prozodijske su mu značajke [ravno/kontralateralno→ipsilateralno/ponavljanje/Ø/Ø]. Osim što glagol OTPUHATI nema značajku [ponavljanje] već se radi o jednostrukom pokretu, od svoje se osnove razlikuje i po afiksu [promjena postavki: proksimalno→distalno], kojim izražava način vršenja glagolske radnje. Ovaj afiks izražava odvajanje i udaljavanje od polaznog mjesta radnje prema vrhu prostora znakovanja te odgovara značenju glagola *otpuhati* u hrvatskom jeziku..

Posljednji primjer afiksa [promjena postavki] je glagol POBROJITI. Prozodijske značajke osnove zadanog glagola BROJITI su [Ø/Ø/Ø/Ø/zatvoreno→otvoreno], dakle realiziran je samo otvaranjem šake u mjestu artikulacije, bez pokreta u prostoru znakovanja. Afiksom [promjena postavki] te uz osnovni pokret [ravno] izražava se način vršenja glagolske radnje, čije značenje odgovara glagolu POBROJITI u hrvatskom jeziku. Ovaj glagol može biti realiziran u sve tri ravnine, a korištenjem prostora znakovanja izriče distributivnost (Slike 19,20,21).

Slika 19. POBROJITI [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno] (frontalna ravnina)

Slika 20. POBROJITI [promjena postavki: proksimalno→distalno] (horizontalna ravnina)

Slika 21. POBROJITI [promjena postavki: vrh→dno] (sagitalna ravnina)

Dakle, afiksi [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno], [promjena postavki: proksimalno→distalno] i [promjena postavki: vrh→dno] izražavaju način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *pobrojiti*, *nabrojiti*, *izbrojiti* i *prebrojiti* u hrvatskom jeziku; *redom brojiti*, *izredati*, *navesti sve po redu*. Ovi su glagoli sinonimi, a ovisno o objektu radnje upotrijebit će se koji od navedenih afikasa, tj. u kojoj od ravnina izraziti će se distribucija.

4.1.2.2. Afiks [luk]

Afiks [luk] drugi je po redu najčestotnijih sredstva izražavanja načina vršenja glagolske radnje (Tablica 11).

Tablica 11. Glagoli koji sadrže afiks [luk]

	Glagoli	Značenje glagola
1.	DOBACITI	dostizanje mjesta
2.	DOPLATITI	naknadnost onoga što glagol označuje
3.	IZOKRENUTI	promjena položaja koja znači oprečnost
4.	OBRATI	obuhvatiti predmet u cjelini, vršiti radnju sa svih strana
5.	OCRTATI	
6.	PREBACITI	promjena mjesta, položaja
7.	PREOKRENUTI	
8.	UBACITI	umetanje, ulaženje (u stanje)
9.	UPLATITI	
10.	UPOZNATI	
11.	ZABACITI	staviti iza nečega, u nešto ili na što
12.	ZAČEŠLJATI	

U Tablici 11 navedeni su glagoli kojima je dodan afiks [luk] te značenja koja izriče poput promjene mjesta ili položaja, umetanja, ulaženja itd. Prvi primjer glagola s afiksom [luk] je glagol DOBACITI. Afiks označava put koji se radnjom prelazi, kojim se dostiže neko mjesto. Umetanjem afiksa [luk], umjesto osnovnog pokreta [ravno] zadanog glagola BACITI, označava se promjena mjesta objekta na način da se kreće putem i smjerom koji predstavlja [luk]. Time se izražava način vršenja glagolske radnje, a koji odgovara značenju glagola *dobaciti* u hrvatskom jeziku; *baciti što tako da padne na mjesto na koje je upravljeno*.

Isti afiks sadrži i glagol ZABACITI (Slika 22).

Slika 22. ZABACITI

Osim afiksa [luk], ovom je glagolu dodan i afiks [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno] umjesto [proksimalno→distalno]. Nadalje, tu je i odnos dominantne i nedominantne ruke, pri čemu nedominantna ruka označava objekt ili mjesto iza kojeg se nešto zabacuje, dok dominantna ruka izvodi pokret [luk]. Ovime se izražava način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagolu *zabaciti* u hrvatskom jeziku; *smjestiti, staviti, baciti iza čega, hitnuti iza nečega*.

Uzmimo dalje za primjer glagol UBACITI (Slika 23).

Slika 23. UBACITI

Afiks [luk] umetnut je u osnovu zadanog glagola BACITI umjesto osnovnog pokreta [ravno] te je dodana nedominantna ruka koja predstavlja spremnik u koji se nešto može umetnuti. Afiksom [luk] radnja se prenosi iz slobodnog prostora znakovanja u unutrašnjost šake nedominantne

ruke, koja predstavlja spremnik, izražava se način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *ubaciti* u hrvatskom jeziku.

Još jedan primjer glagola koji sadrži afiks [luk] jest glagol OBRATI (Slika 24).

Slika 24. OBRATI

Prozodijske značajke osnove zadanog glagola BRATI su [ravno/distalno→proksimalno/ponavljanje/Ø/otvoreno→zatvoreno]. Promjenom značajke osnovnog pokreta [ravno] u [luk] te reduciranjem ponavljajućeg pokreta u jednostruki pokret, ovaj znak zahvaća gotovo cijelu horizontalnu ravninu prostora znakovanja, čime izražava radnju koja obuhvaća objekt u cjelini, a to odgovara značenju glagola *obradi* u hrvatskom jeziku; *berući poskidati, završiti branje*.

4.1.2.4. Afiks [smjer]

Posljednji manualni afiks jest značajka [smjer], čija je karakteristika da artikulatork(i) na početku ili kraju znaka ima(ju) kontakt s drugim artikulatorkom ili tijelom. U Tablici 12 navedeni su glagoli koji sadrže afiksa [smjer].

Tablica 12. Glagoli koji sadrže afiks [smjer]

	Glagoli	Značenje glagola
1.	ODBACITI	odvajanje i udaljavanje od nekog predmeta ili pojma uopće
2.	POBACITI	finitivno
3.	PODBACITI	
4.	POTPLATITI	vršenje radnje potajice

Kao što je vidljivo iz Tablice 12, afiks [smjer] glagolima daje značenje odvajanja i udaljavanja ili naprimjer finitivno značenje.

Pogledajmo, na primjer, glagol ODBACITI (Slika 25).

Slika 25. ODBACITI

Glagol ODBACITI se od osnove zadanog glagola BACITI razlikuje po tome što umjesto [putanja: pivot] ima afiks [putanja: smjer] te gubi značajku [promjena orijentacije: fleksija]. Na početku znaka ODBACITI, afiks [smjer] ostvaruje kontakt s tijelom, a nakon čega se pokret udaljava od tijela čime se izražava odvajanje, udaljavanje od trpitelja radnje. Za napomenuti je da je glagol ODBITI sinonim, ali i minimalni par glagola ODBACITI. Razlika između ovih dvaju glagola u tome što glagol ODBITI na kraju znaka nema značajku [otvorenost šake: zatvoreno→otvoreno].

Sljedeći je primjer glagola s afiksom [smjer] glagol PODBACITI (Slika 26).

Slika 26. PODBACITI

Glagol PODBACITI leksikaliziran je u hrvatskom jeziku, no u HZJ-u ostvaruje se promjenom pokreta osnove zadanog glagola BACITI. Glagol PODBACITI, osim značajki glagola BACITI, dijeli i one pridjeva LOŠ, a to je mjesto artikulacije. Oba znaka dijele značajku [zatvoreno→otvoreno], a glagolu PODBACITI dodan i drugi artikulator te se ostvaruje kontakt s licem. Dakle afiksom [smjer], odvajanje pokreta dalje od lica nakon kontakta te afiksom [promjena postavki: vrh→dno] izražava se način vršenja glagolske radnje koji odgovara značenju glagola *podbaciti* u hrvatskom jeziku; *ne ispuniti plan, očekivanja, obaveze* itd., *iznevjeriti, razočarati, zakazati*.

4.1.2.3. Afiks [naginjanje]

Nemanualne značajke kao fonološki parametar prisutne su u gotovo svakom znaku, a prema Brentari (1998) u znakovnim jezicima imaju sposobnost iznijeti lingvistička obilježja. Šarac Kuhn i sur. (2006) nemanualne oznake u HZJ-u grupirale su u skupine: oblik usta, smjer pogleda, položaj obrva, treptanje, pokrete glave, kimanje i odmahivanje glavom, rotiranje tijela i naginjanje tijela. U glagolima koji slijede nemanualne oznake su te koje izražavaju način vršenja glagolske radnje. U ovom su istraživanju prepoznate dvije: afiks [protruzija jezika], o kojem će biti riječi nešto kasnije, i afiks [naginjanje], primjere čijeg djelovanja vidimo u Tablici 13.

Tablica 13. Glagoli koji sadrže afiks [naginjanje]

	Glagoli	Značenje glagola
1.	PREPOZNATI	finitivno
2.	RAZBUDITI-SE	unošenje promjene u stanje
3.	PRIČUVATI	deminutivno
4.	POBOJATI-SE	
5.	ZABOLJETI	inkoativno
6.	ZAPLIVATI	
7.	ZABRINUTI-SE	

U Tablici 13 navedeni su glagoli kojima način vršenja glagolske radnje izražava afiks [naginjanje], a obzirom na smjer mogu biti [naginjanje: unaprijed], koji izražava deminutivno i inkoativno značenje, odnosno [naginjanje: unatrag], koji unosi promjenu u stanje te finitivno značenje.

Prvi primjer glagola s afiksom [naginjanje: unatrag] je glagol PREPOZNATI (Slika 27).

Slika 27. PREPOZNATI

Osnova je ovog primjera zadani glagol POZNATI, a prozodijske su mu značajke [ravno/distalno→proksimalno/ponavljanje/Ø/Ø] te sam ne sadrži nikakve nemanualne značajke. Afiksom [naginjanje: unatrag] daje se nagli završetak te izražava promjena stanja, odnosno stjecanje svijesti o poznanstvu. Tako afiks [naginjanje: unatrag] izražava finitivno

značenje, koje odgovara značenju glagola *prepoznati* u hrvatskom jeziku; *ponovo poznati, upoznati onoga koji je već bio poznat ili ono što je već bilo poznato*.

Nadalje, suprotan smjer afiksa [naginjanje: unaprijed] pa tako i načina vršenja glagolske radnje opimjeren je glagolom ZABOLJETI (Slika 28).

Slika 28. ZABOLJETI

Znak ZABOLJETI ne proizlazi od osnove glagola BOLJETI već se ostvaruje na mjestu na kojem se pojavljuje bol pa tako ima moguća brojna mjesta artikulacije, ali sva sadrže afiks [naginjanje: unaprijed]. Naglo izvođenje pokreta [naginjanje: unaprijed] izražava jasan, neočekivan početak, a uz prozodijsku značajku osnovnog pokreta [ravno] te smjer kretanja [distalno→proksimalno] izriče se nagla promjena stanja - početak radnje, tj. izražava inkoativnost glagola, koje odgovara značenju glagola *zaboljeti* u hrvatskom jeziku; *početi boljeti*.

Još jedan primjer glagola s afiksom [naginjanje: unaprijed] jest glagol PRIČUVATI (Slika 29).

Slika 29. PRIČUVATI

Osnova je glagol ČUVATI, čije su prozodijske značajke [ravno/vrh→dno/ponavljanje/Ø/Ø]. Dodavanjem nemanualnog afiksa [naginjanje: unaprijed], ujedno i [skupljanje ramena], radnja postaje manjom, manjeg intenziteta i kraćeg trajanja. Tako afiks [naginjanje: naprijed+skupljanje ramena] izražava deminutivno značenje koje odgovara značenju glagola *pričuvati* u hrvatskom jeziku; *čuvati neko vrijeme*.

4.1.2.7. Afiks [protruzija jezika]

Afiksom [protruzija jezika] izražava se radnja koja se vrši u nepovoljnom smjeru (Tablica 14).

Tablica 14. Glagoli koji sadrže afiks [protruzija jezika]

	Glagoli	Značenje glagola
1.	ZAČITATI-SE	vršenje radnje u nepovoljnom smjeru
2.	ZAPRIČATI-SE	

U Tablici 14 navedena su dva primjera glagola s umetnutom afiksom [protruzija jezika]. Prvi primjer je glagol ZAČITATI-SE (Slika 30).

Slika 30. ZAČITATI-SE

U navedenom primjeru afiks [protruzija jezika] izražava produženo trajanje glagolske radnje, a umetnut je osnovi zadanog glagola ČITATI, koji s glagolom ZAČITATI-SE dijeli sljedeće prozodijske značajke: [ravno/ipsilateralno→kontralateralno/ponavljanje/Ø/Ø]. Dakle, glagol ZAČITATI-SE razlikuje se od glagola ČITATI samo po nemanualnom afiksu [protruzija jezika], koji izražava pretjerano dugo trajanje radnje, zanesenost u radnju, vršenje radnje u nepovoljnom smjeru, što odgovara značenju glagola *začitati se* u hrvatskom jeziku; *zanijeti se čitanjem, unijeti se u čitanje*.

Zaključno, umetanjem određenog afiksa ili, kao što je ranije oprimjereno kombiniranjem dvaju ili više afikasa, osnovi glagola zaista daje novo značenje, odnosno izriče se način vršenja glagolske radnje u HZJ-u. U ovom se radu najproduktivnijim pokazao afiks [promjena postavki], a koji se može pojaviti u šest različitih vrsta pokreta. Kako je već navedeno, simultana je afiksacija, dakle promjena kvalitete pokreta, vrlo čest morfološki proces koji se pokazao vrlo produktivnim i u izražavanju načina vršenja glagolske radnje u HZJ-u.

4.1.3. Leksikalizirani glagoli

Leksikalizirana značenja glagola u hrvatskom jeziku tvore kombinacije glagola i prefikasa koji mijenjaju značenje glagola do te mjere da je rezultat veze prefikasa i glagola sasvim je novi glagol (Novak Milić, 2008). U ovom poglavlju ta se pojava promatra i u HZJ-u.

Leksikalizirani glagoli zapravo su samostalne leksičke jedinice u HZJ-u koje izražavaju određeni način vršenja glagolske radnje, a potpuno se razlikuju od osnove zadanog glagola koji mu je "semantički korijen" (na primjer DOPUSTITI i PUSTITI). Razlika se očituje u više fonoloških parametara znaka, a najčešće u parametru [oblik šake].

U Tablici 15 navedeni su glagoli čiji se znak ne može povezati sa "semantičkim korijenom", te ih smatramo leksikaliziranim glagolima, a uz njih i značenja koja izriču.

Tablica 15. Leksikalizirani glagoli

	Glagoli	Značenje glagola
1.	DOPUSTITI	dostići neki drugi cilj
2.	IZBAVITI-SE	pokrenuti nešto ili samog sebe iz unutrašnjosti prema van ili odozdo prema gore
3.	IZBACITI ₂	
4.	IZBJEĆI	
5.	NAPUSTITI	udaljavanje
6.	OTPUSTITI	odvajanje
7.	OPUSTITI-SE	poprimiti novo obilježje
8.	POBUDITI	inkoativnost
9.	POPRIMITI	stjecanje
10.	PODČINITI	dovođenje pod što, u stanje podređenosti
11.	PODCRTATI	vršenje radnje odozdo, na donjoj strani
12.	PREBOLJETI ₂ *	konačnost radnje
13.	PRECRTATI ₂	vršiti radnju prelazeći preko nečega
14.	PREBRATI	odvajanje
15.	PREDBACITI	stavljanje ispred nečega
16.	PRIČEKATI	deminutiv
17.	PROPUSTITI	prolaženje pored čega/kroz što
18.	PROPRATI	
19.	PROČEŠLJATI	
20.	RAŠČEŠLJATI	odvajanje dvaju ili više dijelova
21.	RASPOZNATI *	vraćanje u prijašnje stanje
22.	RAZBOLJETI	razvijanje, širenje
23.	SPOZNATI	sjedinjavanje
24.	SPUSTITI	odmicanje, odvajanje, posebno prema dolje
25.	ZACRTATI	dati svojstvo koje kazuje riječ od koje je izveden osnovni glagol
26.	ZABAVITI-SE	vršenje radnje u nepovoljnom smjeru

* Iznimno su dva glagola, kojima je sredstvo izražavanja načina vršenja glagolske radnje leksički morfem, pridružena ovoj skupini, a razlog tome je zamjena osnove zadanog glagola nekim drugim glagolom koji nosi novo značenje. Radi se o sintagmama BACITI ZABORAVITI i GLEDATI TO koje odgovaraju značenju glagola *preboljeti*₂ i *raspoznati* u hrvatskom jeziku.

Kao što je vidljivo iz Tablice 15, kao leksikalizirani glagoli, dakle, samostalne leksičke jedinice, u ovom istraživanju prepoznato ih je 26.

Primjerice, glagol DOPUSTITI (Slika 32) u usporedbi s glagolom PUSTITI (Slika 31).

Slika 31. PUSTITI

Slika 32. DOPUSTITI

Glagol DOPUSTITI, čije značenje odgovara značenju glagola *dopustiti* u hrvatskom jeziku; *dati kome slobodu ili mogućnost da što radi; dozvoliti*, nema nikakvih zajedničkih obilježja sa svojim semantičkim korijenom, glagolom PUSTITI, koji pak izražava *prestanak zadržavanja*. U odnosu na PUSTITI, glagol DOPUSTITI ima promijenjen oblik šake, orijentaciju dlana, pokret, mjesto artikulacije i nemanualne oznake, dakle sve fonološke parametre znaka, zbog čega je on samostalna leksička jedinica.

Zanimljivo je primijetiti kako su i sljedeći primjeri glagola, koji izražavaju način vršenja glagolske radnje, zapravo različiti znakovi, tj. samostalne su leksičke jedinice: NAPUSTITI (Slika 33), OTPUSTITI (Slika 34), OPUSTITI-SE (Slika 35) i SPUSTITI (Slika 36).

Slika 33. NAPUSTITI

Slika 34. OTPUSTITI

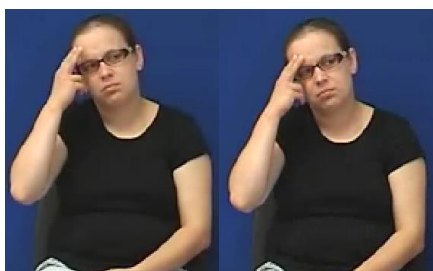
Slika 35. OPUSTITI-SE

Slika 36. SPUSTITI

Iz priloženog možemo utvrditi kako se navedeni glagoli u potpunosti razlikuju od glagola PUSTITI koji im je "semantički korijen" i to po više fonoloških parametara, dakle, leksikalizirani su. Također, svaki od navedenih glagola međusobno se razlikuje u značenju, odnosno izražavaju različite načine vršenja glagolske radnje. Na primjer, glagol OPUSTITI-SE, koji odgovara značenju glagola *opustiti se* u hrvatskom jeziku; *osloboditi se napetosti*, *postati ležeran*, izražava poprimanje novog obilježja, a glagol SPUSTITI, koji odgovara značenju glagola *spustiti* u hrvatskom jeziku; *učiniti da tko ili što siđe s višeg mjesta na niže*, izražava odmicanje, odvajanje, posebno prema dolje. Navedeni se glagoli u većoj mjeri razlikuju u značenju u odnosu na zadani glagol PUSTITI.

Nadalje, promotren je odnos leksikaliziranog glagola SPOZNATI (Slika 38) i njegovog "semantičkog korijena" POZNATI (Slika 37).

Slika 37 . POZNATI

Slika 38. SPOZNATI

Fonološki parametri glagola POZNATI su [šaka U/čelo/dlan prema nazad/ravno/distalno→proksimalno/ponavljanje/rastezanje usana prema dolje]¹², dok su oni glagola SPOZNATI [šaka 5/uz glavu/dlan prema naprijed/ravno/distalno→proksimalno/otvoreno→zatvoreno/mouthing]. Može se zaključiti kako navedena dva znaka nemaju zajedničkih fonoloških parametara. Međutim, glagol SPOZNATI izražava značenje „postati

¹² Fonološki parametri uvijek su zapisani po redu kako slijedi: [oblik šake/mjesto artikulacije/orijentacija dlana/dio artikulatora, pokret/nemanualne oznake].

svjestan čega; doći do spoznaje“ te se time ipak u prevelikoj mjeri ne udaljava od značenja glagola POZNATI, „prepoznati; biti upoznat; posjedovati znanje“. Iz navedenog se vidi da bez obzira na potpunu razliku u strukturi leksikaliziranog glagola i njegovog "semantičkog korijena", prvi i dalje izriče donekle povezano značenje potonjem.

Zanimljivo je kako za različite načine vršenja glagolske radnje, a od istog "semantičkog korijena", HZJ ima različite samostalne leksičke jedinice. Navedeno možemo prepoznati kao još jedan dokaz samostalnosti i neovisnosti HZJ-a o hrvatskom govornom jeziku.

4.2. POVEZANOST JEZIČNIH SREDSTAVA IZRAŽAVANJA NAČINA VRŠENJA GLAGOLSKE RADNJE U HRVATSKOM ZNAKOVNOM I GOVORNOM JEZIKU

HZJ i hrvatski (govorni) jezik ostvaruju se u različitim modalitetima (vizualnom odnosno auditivnom) te je stoga izazovno, ali i iznimno zanimljivo pokušati usporediti njihove jezične specifičnosti kad se radi o izražavanju načina vršenja glagolske radnje. Ipak, s obzirom da se radi o pravim, potpunim jezicima, koji se ostvaruju prema vlastitim gramatičkim pravilima, postoje i podudarnosti u ova dva jezika, na primjer, oba su flektivni jezici, a HZJ ima i polimorfemičke elemente (prisutni kod klasifikatora).

U prethodnom poglavlju analizirana su jezična sredstva kojima se izražava način vršenja glagolske radnje u HZJ-u, a u nastavku slijedi usporedba tih sredstava s onim u hrvatskom jeziku. Tu se neće naći treće opisano jezično sredstvo, leksikalizirani glagoli, radi prirode njihovog nastanka.

U nastavku, u tablicama, prikazani su objedinjeni glagoli, koji izražavaju određeni način vršenja glagolske radnje u hrvatskom jeziku i u HZJ-u, a u svrhu usporedbe jezičnih sredstava koja pritom koriste.

U prvom stupcu nalazi se prefigurirani glagol u hrvatskom jeziku, u drugom je stupcu znak ili sintagma kojom se izriče isto značenje u HZJ-u, a u trećem jezično sredstvo kojim HZJ izražava način vršenja glagolske radnje. Tablice su organizirane prema prefiksima glagola u hrvatskom jeziku.

Tablica 16. Glagoli s prefiksom *do-*

	Prefigirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>dobaciti</i>	DOBACITI	afiks [luk]
2.	<i>doplatiti</i>	DOPLATITI	
3.	<i>dočekati</i>	ČEKATI DOĆI	leksički morfem STIĆI/DOĆI
4.	<i>doplivati</i>	PLIVATI STIĆI	
5.	<i>doploviti</i>	PLOVITI STIĆI	

Već kod prvog prefiksa, *do-*, Tablica 16, uočava se dosljednost u korištenju sredstava izražavanja načina vršenja glagolske radnje u HZJ-u. Svi izražavaju dosezanje određenog mjesta ili dostizanje vremenskog roka, iznimno glagol *doplatiti* izražava dodatnu radnju. U HZJ-u, oba korištena jezična sredstva sadrže karakterističan [luk] u pokretu, bilo kao afiks, bilo kao dio leksičkog morfema, a tim se lukom iskazuje put koji se vršenjem radnje prelazi, kojim se dostiže neko mjesto, odnosno vremenski rok ili putanja dodatne radnja. Dakle, luk u HZJ-u dijeli adlativno značenje, približavanje, s prefiksom *do-*¹³ u hrvatskom jeziku.

Tablica 17. Glagoli s prefiksom *iz-*

	Prefigirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>izokrenuti</i>	IZOKRENUTI	afiks [luk]
2.	<i>izbaciti₁</i>	IZBACITI ₁	afiks [promjena postavki: kontralateralno→ ipsilateralno]
3.	<i>ispustiti</i>	ISPUSTITI	
4.	<i>iščitati</i>	IŠČITATI	
5.	<i>izbrisati</i>	IZBRISATI	
6.	<i>izbrijati se</i>	IZBRIJATI-SE	
7.	<i>isplatiti</i>	ISPLATITI	afiks [promjena postavki: proksimalno→distalno, distalno→proksimalno]
8.	<i>izboriti</i>	BORITI DOBITI	leksički morfem PROĆI/DOBITI/USPJETI
9.	<i>isplesti</i>	PLESTI CIO	leksički morfem CIO/SAV
10.	<i>ispušiti</i>	PUŠITI SAV	
11.	<i>ispuhati</i>	PUHATI PRAZAN	leksički morfem PRAZAN
12.	<i>isprati</i>	PRATI ČIST	leksički morfem ČIST

Prema Tablici 17, usporedbom glagola s prefiksom *iz-* i glagola, odnosno sintagmi u HZJ-u, ne mogu se iznijeti neki generalni zaključci zbog raspršenosti dobivenih rezultata. Međutim, uočene su podudarnosti značenja jezičnih sredstava u HZJ-u s onima prefiksa *iz-* u hrvatskom jeziku. Afiks [promjena postavki: kontralateralno→ipsilateralno], na primjer, izražava kretanje u prostoru, točnije, ono što zadani glagol označava vrši se iz unutrašnjosti čega (metaforičkog

¹³ Prefiks *do-* može označavati i druga značenja, npr. dodatnu radnju (*doplatiti*) (Brala-Vukanović, Rubinić, 2011).

ili fizičkog spremnika) prema van, a to je primarno značenje prefiksa *iz-* (Budja, 2001). Nadalje, svi leksički morfemi¹⁴ navedeni u Tablici 17 izražavaju kako je ono što izražava osnovni glagol izvršeno do kraja, što opet odgovara jednome od značenja prefiksa *iz-* (Budja, 2001).

Tablica 18. Glagoli s prefiksom *na-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>napuhati</i>	PUHATI VELIK	leksički morfem VELIK
2.	<i>načuti</i>	ČUTI NE	leksički morfem NE
3.	<i>nadoplatiti</i>	JOŠ PLATITI	leksički morfem JOŠ
4.	<i>nabacati</i>	BACATI PUNO	leksički morfem PUNO/JEDNO-ZA-DRUGIM
5.	<i>nabrati</i>	BRATI PUNO	
6.	<i>načitati se</i>	ČITATI PUNO	
7.	<i>načuditi se</i>	ČUDITI PUNO	
8.	<i>napušiti se</i>	PUŠITI J-Z-D	
9.	<i>naplivati se</i>	DOSTA PLIVATI	leksički morfem DOSTA
10.	<i>načekati se</i>	ČEKATI DUGO	leksički morfem DUGO/DUGO-TRAJATI
11.	<i>napričati se</i>	PRIČATI DUGO-TRAJATI	

U Tablici 18, svi navedeni glagoli u HZJ-u ostvareni su dodavanjem leksičkog morfema, a to je i jedina takva skupina glagola u kojoj niti jedan glagol u HZJ-u nije nastao morfofonološkom već isključivo leksičko-semantičkom tvorbom. Važno je istaknuti da je kod većine leksičkih morfema (osim čestice NE, priloga JOŠ i JEDNO-ZA-DRUGIM) prisutan oblik šake [ravni dlan]. Taj oblik šake odgovara prijedlogu NA. Također, većina ovih glagola, odnosno sintagmi u HZJ-u označava količinu, a to je izraženo oblikom šake [ravni dlan] leksičkog morfema. Dakle, HZJ koristi oblik šake [ravni dlan] kako bi izrazio značenje istovjetno onome što ga daje prefiks *na-* u hrvatskom jeziku, te možemo reći da su navedena jezična sredstva doista usporediva.

Za napomenuti je i kako se u ovoj skupini nalaze dva glagola (*napričati se* i *napušiti se*) koja u HZJ-u zapravo nemaju iskazanu svršenost na fonološkoj razini (ČEKATI DUGO-TRAJATI i PUNO/JEDNO-ZA-DRUGIM PUŠITI), međutim, i dalje odgovaraju značenju koje izražava količinu, odnosno da se radnja koju glagol izražava odvija duže od uobičajene; *pušiti u velikim količinama*, odnosno *imati dug, ugodan, iscrpan razgovor*. Ovim primjerima pokazuje se jasna veza forme i značenja u HZJ-u, čime se potvrđuje hipoteza vidljivosti događaja (*Event Visibility*

¹⁴ Jedino leksički morfem PRAZAN, u sintagmi PUHATI PRAZAN, izražava radnju suprotnu onoj koju izražava zadani glagol PUHATI, ali kako i dalje izražava finitivnost promatran je s ostalim leksičkim morfemima.

Hypothesis – EVH; Wilbur, 2003), a koja se zasniva na činjenici da su semantička obilježja strukture događaja vidljiva u fonološkim karakteristikama znaka.

Tablica 19. Glagoli s prefiksom *o(b)-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>obrati</i>	OBRATI	afiks [luk]
2.	<i>ocrtati</i>	OCRTATI	
3.	<i>oploviti</i>	PLOVITI OKOLO	leksički morfem OKOLO
4.	<i>oboljeti</i>	BOLEST DOBITI	leksički morfem DOBITI
5.	<i>ocvasti</i>	CVASTI PRESTATI	leksički morfem PRESTATI
6.	<i>očuvati</i>	ČUVATI UCIJELO	leksički morfem UCIJELO

Dio glagola iz Tablice 19 izražava značenje kružnim pokretom koji zahvaća objekt radnje ili se vrši oko njega. Kretanje oko objekta je prototipno značenje kružnog pokreta (Šarić, Mikolić, 2015). Baš taj kružni pokret ostvaruje se u HZJ-u afiksom[luk] i leksičkim morfemom OKOLO, koji također sadrži značajku [luk]. Time se očituje podudarnost značenja kružnog pokreta u HZJ-u s onim prefiksa *o-* u hrvatskome. Drugim riječima, jezična sredstva za izražavanje načina vršenja glagolske radnje dvaju potpuno različitih jezika usporediva su po svojim značenjima i ulogama.

Preostali glagoli izražavaju stjecanje novog obilježja (*oboljeti*) ili pak njegovo uklanjanje (*ocvasti*), izvršenje radnje po površini nečega (*obrati*) i obuhvaćanje objekta radnjom (*očuvati*), a u HZJ-u se izražavaju na semantičkoj razini.

Tablica 20. Glagoli s prefiksom *od-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>odbaciti</i>	ODBACITI	afiks [smjer]
2.	<i>otpuhati</i>	OTPUHATI	afiks [promjena postavki: proksimalno→distalno]
3.	<i>odbrojiti</i>	ODBROJITI	afiks [promjena postavki: vrh→dno]
4.	<i>otplivati</i>	PLIVATI OTIĆI	OTIĆI
5.	<i>otploviti/isploviti</i>	PLOVITI OTIĆI	
6.	<i>o(d)čitati</i>	ČITATI UPISATI	UPISATI
7.	<i>otplatiti</i>	PLATITI DOKRAJA	DOKRAJA

Klajn (2002, prema Šarić, 2014) kao prvotno značenje prefiksa *od-* navodi ablativno značenje (*udaljavanje, odmicanje*), a podrazumijeva ga većina glagola navedenih u Tablici 20 (*odbaciti, otpuhati, otplivati, otploviti/isploviti*). Isto značenje u HZJ-u izraženo je afiksima [smjer] i [promjena postavki: proksimalno→distalno] te leksičkim morfemom OTIĆI. Ovim se jezičnim

sredstvima označava put kretanja, kao i kod ranije opisanog prefiksa *do-*, samo u suprotnom smjeru. Ostali HZJ glagoli ostvareni su leksičkim morfemima UPISATI i DOKRAJA, te afiksom [promjena postavki:vrh→dno], a izražavaju dovršenje radnje što odgovara drugom značenju prefiksa *od-* kojim se naglašava metaforičko kretanje od početka radnje do njezine završne faze (Šarić, 2014). Navedena jezična sredstva povezana su, dakle, izražavanjem istog značenja usprkos činjenici da su dio različitih jezičnih sustava.

Tablica 21. Glagoli s prefiksom *po-*

	Prefigirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>poplaćati</i>	POPLAĆATI	afiks [promjena postavki: proksimalno→distalno, ipsilateralno→kontralateralno, vrh→dno]
2.	<i>pobrojati</i>	POBROJATI	
3.	<i>pobacati</i>	POBACATI	
4.	<i>pobaciti</i>	POBACITI	afiks [smjer]
5.	<i>pobojati-se</i>	POBOJATI-SE	afiks [naginjanje: unaprijed+ skupljanje ramena]
6.	<i>počekati</i>	MALO ČEKATI	MALO
7.	<i>popričati</i>	KRATKO PRIČATI	KRATKO

U Tablici 21 tri glagola (*poplaćati*, *pobrojati*, *pobacati*) izražavaju distributivno, primarno značenje prefiksa *po-* u tvorbi glagola (Barić i sur., 1997). U HZJ-u isto značenje ostvareno je afiksom [promjena postavki: proksimalno→distalno, ipsilateralno→kontralateralno i vrh→dno] označavanjem više subjekata ili objekata u ravnini znakovanja. Na sličan način, preusmjeravanjem pokreta na mjesto svakog referenta posebno, Johnston (2006) opisuje jedan od načina izražavanje distribucije u Auslan/BSL-u.

Afiksom [smjer] kod glagola *pobaciti* izražava se finitivno značenje. Ostali glagoli nose delimitativno¹⁵ značenje koje se u HZJ-u izražava leksičkim morfemima KRATKO i MALO te afiksom [naginjanje:naprijed + skupljanje ramena] koji izražava manju radnju, kraćeg intenziteta od obične. Još jednom, naizgled nepovezana jezična sredstva u hrvatskom jeziku i HZJ-u ostvaruju jednaka značenja načina vršenja glagolske radnje.

¹⁵ Budja (2010) argumentira upotrebu ovog termina semantičkom preciznošću- " *njima se (ovim po- glagolima) jednostavno ograničuje vrijeme trajanja činjenja koliko god ono bilo. Ono ne mora biti "u maloj mjeri", tj. deminutivno, budući da se dotično činjenje može odvijati i vrlo dug odsječak vremena. Zato mi se čini da je za taj prefiks prikladniji termin delimitativni, dakle ogranidžbeni, nego deminutivni.*"

Tablica 22. Glagoli s prefiksom *pod-*

	Prefigirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>podbaciti</i>	PODBACITI	afiks [smjer]
2.	<i>potplatiti</i>	POTPLATITI	

Navedeni u Tablici 22, glagoli s prefiksom *pod-* nose dva različita značenja: vršenje radnje potajice, kradomice; *potplatiti* (Budja, 2001) i ono finitivno; *podbaciti* (Barić, 1997). Ista se značenja u HZJ-u izražavaju afiksom [smjer]; kod glagola POTPLATITI kontakt je ostvaren na kraju znaka kad dominantna ruka, proizvođački znak PLATITI dolazi pod nedominantnu, čime se izražava da se radnja odvija kradomice, tako da nitko ne vidi; a kontaktom na početku znaka kod glagola PODBACITI, nakon kojeg slijedi pokret [vrh→dno] naglašava se završenost, finitivnost radnje.

Tablica 23. Glagoli s prefiksom *pre-*

	Prefigirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>prebjeći</i>	PREBJEĆI	[promjena postavki:vrh→dno]
2.	<i>prebaciti</i>	PREBACITI	afiks [luk]
3.	<i>preokrenuti</i>	PREOKRENUTI	
4.	<i>prepoznati</i>	PREPOZNATI	afiks [naginjanje: unatrag]
5.	<i>precrtati₁</i>	CRTATI KOPIRATI	KOPIRATI
6.	<i>preplatiti</i>	PLATITI VIŠE	VIŠE
7.	<i>prepustiti</i>	PUSTITI DALJE	DALJE
8.	<i>preplivati</i>	PLIVATI OD-DO	OD-DO
9.	<i>preplivati₁</i>	PLOVITI OD-DO	
10.	<i>preplivati₂</i>	PLIVATI PREKO	PREKO

U Tablici 23 navedeni su glagoli s prefiksom *pre-*, koji prema Bariću i sur. (1997) izražavaju šest različitih značenja: vršiti radnju prelazeći preko ili tako da nešto prijeđe preko drugog, odvajanje, promjenu mjesta, obuhvatiti prostorno ili vremenski, majorativno značenje, finitivno i dr.

Gotovo sva značenja glagola nalaze u Tablici 23, međutim, radi velikog raspršenja, ne može se generalizirati o korištenju određenog jezičnog sredstva u HZJ-u, odnosno u hrvatskome. Ipak, činjenica je da su sva prostorna kretanja u HZJ-u jasno izražena u prostoru znakovanja, bilo afiksima [promjena postavki:kontralateralno→ipsilateralno], [promjena postavki: dno→vrh], [luk] ili leksičkim morfemima OD-DO i PREKO, a dijele značenje sa prefiksom *-pre*, te možemo govoriti o usporedbi različitih jezičnih sredstava za izražavanje istog značenja.

Tablica 24. Glagoli s prefiksom *pro-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>probrati</i>	PROBRATI	afiks [promjena postavki:dno→vrh]
2.	<i>propušiti</i>	PUŠITI POČETI	POČETI
3.	<i>proplivati</i>	PLIVATI POČETI	
4.	<i>pročuti se</i>	ČUTI PROŠIRITI	PROŠIRITI

U Tablici 24 navedeni su glagoli s prefiksom *pro-* za koji Barić (1997) kao primarno značenje navodi *prolaženje kroz što*, a glagol koji odgovara tom značenju je *probrati*. U HZJ-u jezično sredstvo kojim se to značenje izražava je afiks [promjena postavki:dno→vrh] kojim se zorno prikazuje radnja. Glagolima *propušiti* i *proplivati* prefiks izražava inkoativno značenje, a ono se u HZJ-u izražava leksičkim morfemom POČETI. Jedno od značenja prefiksa *pro-* Budja (2001) poistovjećuje sa značenjem *širenja* prefiksa *raz-*. Takav je glagol *pročuti se* te se u HZJ-u izražava leksičkim morfemom PROŠIRITI, koji semantički potpuno odgovara značenju prefiksa. Vidljivo je, dakle, da je svako značenje prefiksa izraženo određenim jezičnim sredstvom u HZJ-u, a različita jezična sredstva i značenja koja su njima izražena mogu se uspoređivati.

Tablica 25. Glagoli s prefiksom *raz-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>razbuditi se</i>	RAZBUDITI-SE	afiks [naginjanje: unatrag]
2.	<i>raspustiti</i>	RASPUSTITI	afiks [promjena postavki: ipsilateralno→kontralateralno]
3.	<i>raščistiti</i>	RAŠČISTITI	
4.	<i>razbacati</i>	RAZBACATI	
5.	<i>razbježati se</i>	RAZBJEŽATI-SE	
6.	<i>raspuhati</i>	RASPUHATI	
7.	<i>raspričati</i>	RASPRIČATI	promjena postavki [vrh→dno]
8.	<i>rasprodati</i>	PRODATI S-B-O	SVE-BEZ-OSTATKA

Prema Tablici 25, usporedbom glagola s prefiksom *raz-* i glagola, odnosno sintagmi u HZJ-u može se prepoznati djelomična istovjetnost uloge određenih jezičnih sredstava. Belaj (2004) je opisao značenja prefiksa *raz-* te kao njegovo temeljno semantičko obilježje navodi prijelaz iz kompaktnoga u disperzivno. Ono se zaista može vidjeti u svim *raz-* glagolima, bilo da se radi o konkretnom ili metaforičkom širenju. Kod većine je navedenih *raz-* glagola naglašena intenzivnost radnje (*razbacati*, *razbježati se*, *raspuhati*, *raspričati*, *rasprodati*), a u HZJ-u je izražena afiksima [naginjanje: unaprijed/unatrag], [promjena postavki:ipsilateralno→kontralateralno, vrh→dno] iskorištavanjem većeg dijela prostora znakovanja te leksičkim morfemom SVE-BEZ-OSTATKA.

Tablica 26. Glagoli s prefiksom *u-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>ubaciti</i>	UBACITI	afiks [luk]
2.	<i>uplatiti</i>	UPLATITI	
3.	<i>upoznati</i>	UPOZNATI	
4.	<i>učiniti se</i>	ČINITI-SE NE	NE
5.	<i>uploviti</i>	PLOVITI U-D-D-Z	UĆI-DOĆI-DO-ZIDA
6.	<i>ubrojiti</i>	BROJITI DODATI	DODATI

Iz Tablice 26 lako se može usporediti jezično sredstvo u hrvatskome, prefiks *u-* s onim u HZJ-u, afiksom [luk] i leksičkim morfemima NE, UĆI-DOĆI-DO-ZIDA i DODATI. Prema Šarić (2014), značenje prefiksa *u-* povezano je s prostornim shemama ulaženja/umetanja i odmicanja. Svi navedeni glagoli odgovaraju shemi ulaženja/umetanja, s time da se neki odnose na promjenu stanja (ulaženje u stanje - *upoznati*) ili shemu primjenjuju na razini percepcije (*učiniti se*). U HZJ-u svi navedeni glagoli s prefiksom *u-*, osim jednog (*učiniti se*), izraženi su pokretom koji sadrži luk, bio to afiks [luk] ili leksički morphem kojeg je luk dio (UĆI-DOĆI-DO-ZIDA, DODATI) čime svi odgovaraju shemi ulaženja/umetanja (čak i ulaženja u stanje) te ih možemo pridružiti značenju prefiksa *u-*.

Tablica 27. Glagoli s prefiksom *za-*

	Prefigurirani glagoli	Znak/sintagma u HZJ-u	Način tvorbe u HZJ-u
1.	<i>zaploviti</i>	PLOVITI POČETI	POČETI
2.	<i>zapuhati</i>	ZAPUHATI	afiks [promjena postavki]
3.	<i>zaboljeti</i>	ZABOLJETI	afiks [naginjanje:unaprijed]
4.	<i>zaplivati</i>	ZAPLIVATI	
5.	<i>zabrinuti-se</i>	ZABRINUTI-SE	
6.	<i>začitati se</i>	ZAČITATI-SE	afiks [protruzija jezika]
7.	<i>zapričati se</i>	ZAPRIČATI-SE	afiks [luk]
8.	<i>zabaciti</i>	ZABACITI	
9.	<i>začešljati</i>	ZAČEŠLJATI	

Prema Bariću (1997), glagolski prefiks *za-* može izražavati sedam različitih značenja, a glagolima navedenim u Tablici 27 izražava ova tri: staviti iza nečega, u nešto ili na što, inkoativno značenje i vršenje radnje u nepovoljnom smjeru. U HZJ-u, pokazalo se, postoji sustavna upotreba određenih jezičnih sredstava za izražavanje pojedinog značenja. Tako je inkoativno značenje realizirano leksičkim morfemom POČETI ili afiksima [promjena postavki] i [naginjanje:unaprijed], vršenje radnje u nepovoljnom smjeru, tj. u pretjeranoj količini izraženo je afiksom [protruzija jezika], a značenje staviti iza nečega, u nešto ili na što realizirano je

afiksom [luk]. Dakle, jezična sredstva u HZJ-u, leksički morfem POČETI i afiksi [promjena postavki] i [naginjanje:unaprijed], odnosno afiks [protruzija jezika] dijele značenja s prefiksom *za-* u hrvatskom jeziku.

Zaključno, postoji nekoliko jezičnih sredstava kojima se sustavno izražavaju određeni načini vršenja glagolske radnje. Tako svaki afiks [luk] i leksički morfemi koji sadrže luk u pokretu (STIĆI, DOĆI, UBACITI, PREKO), označavaju promjenu mjesta ili položaja (premještanje, ulaženje u spremnik ili stanje, smještanje u, na ili iza čega).

Također, afiksom [promjena postavki] izražava se kretanje u prostoru ili promjena položaja. Raspoređeni po vrstama riječi, leksički su se morfemi ponekad pokazali značenjski bliskima, Svi osim jednog priložnog leksičkog morfema izražavaju količinu, leksički morfemi pridjevi dio su rezultativnih konstrukcija, a prijedložni označavaju put vršenja radnje. Velik broj leksičkih morfema dijeli značenje s prefiksom glagola u hrvatskom jeziku čije značenje izražava (na primjer leksički morfem POČETI koji u sintagmama PUŠITI POČETI i POČETI PLOVITI izražava inkoativno značenje kao i prefiksi *pro-* i *za-* (Barić, 1997) u glagolima *propušiti* i *zaploviti* u hrvatskom jeziku).

Brojnim primjerima utvrđeno je da su afiksi i leksički morfemi u HZJ-u usporedivi s prefiksima u hrvatskom, odnosno da izražavaju ista značenja, imaju istu ulogu, a ona je izražavanje načina vršenja radnje.

5. ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem dokazano je da HZJ izražava način vršenja glagolske radnje, i to sustavno trima jezičnim sredstavima: leksički morfemi, afiksi i leksikalizirani glagoli. Ova jezična sredstva usporediva su onima opisanim u drugim nacionalnim znakovnim jezicima. Također, uloga ovih sredstva usporediva je ulozi prefikaca u hrvatsko govornom jeziku.

Sljedeći korak u istraživanju ove problematike, uz veći broj ispitanika, bio bi uključiti sekundarno imperfektivizirane glagole u hrvatskom jeziku te ispitati morfološke procese kojima se izražavaju ista značenja u HZJ. Također, potrebno je ispitati morfološke procese u oblikovanju složenica u HZJ.

Istraživanje doprinosi opisu gramatike HZJ-a te sustavnim korištenjem brojnih jezičnih sredstava potvrđuje njegovu gramatičnost i složenost. Također, rad daje doprinos poučavanju HZJ-a kao stranog jezika.

6. LITERATURA

1. Alibašić Ciciliani, T. i R. B. Wilbur (2006): Pronominal system in Croatian Sign Language. *Sign Language & Linguistics*, 9:1/2, 95–132.
2. Belaj, B. (2004). Značenjska analiza hrvatskoga glagolskog prefiksa raz- i njegovih alomorfa ras-, raš-, raž-, raza-, ra-. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30:1, 1-16.
3. Brala-Vukanović, M. i Rubinić, N. (2011): Prostorni prijedlozi i prefiksi u hrvatskome jeziku. *Fluminensia*, 23:2, 21-37.
4. Brentari, D. (1998). *A prosodic model of sign language phonology*. Cambridge: MIT Press.
5. Budja, J. (2001). Dopune značenjima glagolnih predmetaka u hrvatskome. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 27:1, 49-93.
6. Budja, J. (2010). Delimitativni glagolni po- u hrvatskom i ostalim štokavskim jezicima. *Croatica et Slavica Iadertina*, 6:6, 89-119.
7. Dukić, L. (2011): Nemanualna obilježja u hrvatskom znakovnom jeziku – specifični pokreti usta kod svršenih i nesvršenih glagola. Diplomski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Johnston, T. (2006): *Sign Language: Morphology*, Macquarie University, Sydney, Australia, Elsevier Ltd.
9. Kolaković, Z. i Jelaska, Z. (2009): Proširenost glagolskih predmetaka, *Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1:7, 59-76.
10. Meir, I. (2012). Morphology. U: R. Pfau, M. Steinbach, B. Woll (Ur.): *Sign language: an international handbook* (str. 77-111). De Gruyter Mouton.
11. Milković, Marina; Bradarić-Jončić, Sandra; Wilbur, Ronnie. Information status and word order in Croatian Sign Language. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 21 (2007), 11-12; 1007-1017
12. Milković, M. (2011). Vrste glagola u HZJ – sintaktičke i semantičke značajke. Doktorska dizertacija, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
13. Młynarczyk, Anna Katarzyna. (2004). *Aspectual Pairing in Polish*. Profschritt Universiteit Utrecht.
14. Novak Milić, J. (2008): Kategorija aspekta dvočlanih švedskih glagola u odnosu

prema vidu hrvatskih glagola. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

15. Novak Milić, J. (2010). Što je što u aspektologiji. *Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 2:10, 125-143.
16. Pfau, R., Steinbach, M., Woll, B. (2012). Tense, aspect, and modality. U: R. Pfau, M. Steinbach, B. Woll (Ur.): *Sign language: an international handbook* (str. 186-204). De Gruyter Mouton.
17. Pranjković, Ivo. 2010. Domašaji i ograničenja lokalističke teorije padeža. U: *Sintaksa padeža, Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Drugi hrvatski sintaktički dani*. Ur. Matea Birtić i Dunja Brozović Rončević. Zagreb/ Osijek, 213-222.
18. Silić, Josip; Pranjković, Ivo. (2005.) *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Sutton-Spence, R. & B. Woll (2002): *The linguistics of British Sign Language: An Introduction*. Cambridge University Press.
20. Šarac Kuhn, N., Alibašić Ciciliani, T. & R. B. Wilbur (2006): *Phonological parameters in Croatian Sign Language*. *Sign Language & Linguistics*, Vol. 9, 1-2: 33-70.
21. Ljiljana Šarić 2014 *Prostor u jeziku i metafora. Kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*

Zagreb : Naklada Jesenski i Turk
22. Ljiljana Šarić, Petra Mikolić, *A semantic analysis of the verbal prefix o(b)- in Croatian.. Croat. Slav. Iadert. xi/ii (2015), 249-283*
23. Šarić, Lj. (2011). Prefiksi kao sredstvo perfektivizacije: semantički prazne jedinice?. *Fluminensia : časopis za filološka istraživanja*, 23:2, 7-20.
24. Vendler, Zeno, *Linguistics in philosophy*, Cornell University Press, Ithaca, 1957.??
25. Wilbur, R. B. (2003): *Representations of telicity in ASL*. *Chicago Linguistic Society* 39: 354-368.
26. Žaja, A. (2016). *Rezultativne konstrukcije u hrvatskom znakovnom jeziku*. Diplomski rad, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Zagreb.